

Tartu Ülikool

Loodus- ja täppisteaduste valdkond

Ökoloogia ja maateaduste instituut

Geograafia osakond

Bakalaureusetöö geograafias (12 EAP)

Merelise temaatika ulatus toponüümikas
Ida-Harju kihelkondades

Kaisa Norma

Juhendaja: PhD Raivo Aunap

Tartu 2026

Annotatsioon

Merelise temaatika ulatus toponüümikas Ida-Harju kihelkondades

Käesolevas bakalaureusetöös uuriti mere mõju kohanimekihistule Jõelähtme ja Kuusalu kihelkondade aladel, eesmärgiga tuvastada meretemaatiliste kohanimede ruumiline levik, ulatus ja semantiline jaotus. Ruumianalüüs kinnitas meretemaatiliste kohanimede vahetut seost rannajooniega: nende mediaankaugus merest oli Jõelähtmes 96 m ja Kuusalus 182 m ning 78,5% meretemaatilistest nimeobjektidest asusid rannikust 500 meetri raadiuses. Töös selgus, et kohanimede uurimisel ei piisa üksnes semantilisest analüüsist, vaid oluline on arvestada ka objektide geograafilist konteksti, et tuvastada polüseemsete ja homonüümsete nimeosade (nt „saar”, „kallas”) tegelikku nimepanekumotiivi. Samuti selgus, et meretemaatika ulatus ei ole universaalne, vaid sõltub uurimisala ranniku morfoloogiast ja saarte olemasolust. Töö käigus arendati välja ka automaatne kohanimede klassifikaator.

Märksõnad: Toponüümika; kohanimed; ruumianalüüs

CERCS kood: H370 Onomastika; P510 Füüsiline geograafia, geomorfoloogia, mullateadus, kartograafia, klimatoloogia

Abstract

Spatial Reach of Maritime Place Names in East Harju Parishes

This bachelor's thesis investigates the influence of the sea on the toponymic layers within the areas of Jõelähtme and Kuusalu parishes, with the aim of determining the spatial distribution, coastal reach, and semantic classification of maritime place names. The spatial analysis confirms a direct correlation between the distribution of maritime place names and the coastline: their median distance from the sea was 96 m in Jõelähtme and 182 m in Kuusalu, with 78.5% of all maritime place names concentrated within a 500-meter radius of the shore. The study reveals that a purely semantic approach is insufficient for toponymic research. Incorporating the geographical context of the objects is essential to correctly identify the actual naming motives of polysemous and homonymous word stems (such as „saar“ and „kallas“). Furthermore, the results indicate that the spatial reach of maritime themes is not universal, but depends on the coastal morphology and the presence of islands within the area. Additionally, an automated place name classifier was developed as part of this study.

Keywords: Toponymy, place names, spatial analysis

CERCS code: H370 Onomastics; P510 Physical geography, geomorphology, pedology, cartography, climatology

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Kohanimed ja nende liigitamine	5
1.1 Kohanimede olemus ja Eesti kohanimesüsteemid	5
1.2 Kohanimede kujunemine Eestis	6
1.3 Kohanimede uurimise olulisus	7
1.4 Ida-Harju kihelkondade kultuurilooline aspekt	9
1.5 Eesti kohanimeallikad	11
2. Andmed ja metoodika	13
2.1. Töös kasutatud kohanime allikad	13
2.1.1 Jõelähtme kihelkonna kohanimed	13
2.1.2 Kuusalu kihelkonna kohanimed	13
2.2 Ajaloolised kaardid	14
2.3 Toponüümide klassifitseerimine	15
2.4 Klassifikaatori loomine ja Kuusalu andmete klassifitseerimine	16
2.5 Meretemaatiliste kohanime ruumiline analüüs	17
3. Tulemused ja arutelu	18
3.1 Kohanimede semantilised klassid	18
3.1.1 Jõelähtme klassifitseerimistulemused	18
3.1.2 Kuusalu klassifitseerimistulemused	19
3.2 Meretemaatika ulatus rannajoonest	21
3.3 Meretemaatiliste kohanime paiknemine uurimisalal	28
Kokkuvõte	36
Summary	38
Kasutatud kirjandus	39
Tänuavaldused	43
Lisad	44
Lisa 1. Keelemudelile klassifitseerimiseks ette antud reeglid	44

Sissejuhatus

Kohanimed ehk toponüümid on sildid, mis kirjeldavad ja eristavad objekte ja paikasid. Kohanimed on oluline osa kultuuripärandist, mis annab meile informatsiooni nii koha enda kui ka selle asustajate ja nimepanijate kohta. Nimed pannakse inimeste jaoks märgilistele objektidele ning seetõttu tekib neid enamasti rohkem kohtades, kus inimasustus on tihedam. Kohanimesid uurides saame teada, mida inimesed ajalooliselt oluliseks pidasid ja kuidas nad ümbritseva maastikuga suhestusid.

Meretemaatiliste nimede esinemine ja leviala ei ole juhuslik, vaid kajastab mere mõjuala ulatust. Seeläbi saame teada, millised kohad sõltusid nii majanduslikult kui ka ressursside poolest merest ning kuidas on inimesed ajalooliselt merd ja rannikut kasutanud.

Ajalooliselt on Ida-Harju rannikualasid asustanud rannarahvas, kelle eluviis oli merega tihedalt põimunud ning kelle suhtluskeeleks oli rannamurre. Rannakülades on põlvest-põlve tegeletud nii kala- kui hülgepüügiga ning piirkonna ajalugu on mõjutanud ka Eesti-Soome vaheline sõbra- ja salakaubandus. Merelisse kultuuripärandisse on panustanud ka rannarootslased ja nende asustusjäljed Pranglil ja Naissaarel.

Käesoleva töö eesmärgiks on tuvastada meretemaatiliste kohanimede ruumiline levik ja ulatus rannajoonest. Töö eesmärgist lähtuvalt on püstitatud neli hüpoteesi:

1. sisemaal puuduvad olemuslikult merega seotud kohanimed;
2. merega seotud kohanimed paiknevad peamiselt rannakülades ja sadamakohtades;
3. meretemaatiliste kohanimede kaugus merest on rannikualadel universaalne faktor;
4. meretemaatiliste toponüümide puhul aitab polüseemse nime motiivi määrata kaugusanalüüs rannajoonest.

Hüpoteeside kontrollimiseks on püstitatud uurimisküsimused:

- Kui kaugele ulatub merega seotud kohanimede levimus rannajoonest?
- Kuivõrd oluline on meretemaatika kohanimede tekkes rannajoonega puutuvates asustussüsteemides?
- Milline on kohanimede semantiline struktuur rannajoonega puutuvates asustussüsteemis?

1. Kohanimed ja nende liigitamine

1.1 Kohanimede olemus ja Eesti kohanimesüsteemid

Nime ülesandeks on osutada ühele objektile, et seda teistest eristada (Päll, 2020). Lisaks isikutele ning kohtadele pannakse pärisnimed ka objektidele nagu taevakehad, laevad ja lennukid, loodusnähtused jm (*ibid.*). Kuigi nimede eesmärgiks on olla unikaalne, on nimedele omane juhuslikkus ja muudetavus (*ibid.*). Lisaks reeglipärastele häälikumuutustele, nagu lõpukadu ja sisekadu, muutuvad kohanimed ebareeglipäraselt näiteks etümoloogilise ümbertõlgenduse, liitsõnalise nimeosa lühendamise ja võõrapäraste kirjapanekute tõttu, mis raskendab kohanimede päritolu kindlakstegemist (Päll, Kallasmaa, 2016).

Maa- ja Ruumiamet defineerib kohanime ja kohanimeobjekti järgmiselt: “Kohanimeobjekt on looduslik või inimtekkeline geograafiline objekt, millele on määratud ametlik kohanimi. Näiteks on kohanimeobjektid jõed, järved, mäed, orud, saared, bussipeatused jne. /.../ Kohanimi (e toponüüm) on geograafilise objekti (nt asula, soo, mere, jõe vm) nimi. Kohanimeobjektile õigusaktiga määratud nimi või kohanimenõukogu otsusega kinnitatud nimi on ametlik kohanimi” (Maa- ja Ruumiamet, 2025a).

Kohanimesid tekib enamasti rohkem sinna, kus leiab aset tihe inimtegevus ning maastik on liigendunud ja mitmekesine (näiteks rannaladel) (Päll, 2020). Nimede paiknemistiheduse mõõdetühikuks on kohanimede esinemine ruutkilomeetri kohta (*ibid.*). Eesti ligikaudne nimetihedus on 12-13 kohanime/km² (*ibid.*).

Kuigi nimetihedus annab ülevaate kohanimede üldisest sagedusest maastikul, on spetsiifiliste nähtuste uurimiseks vaja mudelit, mis seletaks nähtuste ruumilist levikut ja mõjuala hääbumist distantssi suurenedes. Inimgeograafias mõtestab Walter Christaller nähtuste ruumilist ulatust keskuskohtade teooria abil, mis tugineb keskuskohtade turu- ja mõjuala ulatusele (Britannica, i.a). Teooria põhiprintsiipe saab kohandada ka loodusgeograafiliste ja toponüümiliste nähtuste uurimiseks ja seletamiseks. Antud töös käsitletakse merd (täpsemalt rannajoont) kui keskuskohta ning meretemaatiliste kohanimede paiknemist kui mere “turulatus” ehk mõjuala. Nagu öeldud, on üheks töö eesmärgiks selgitada välja, kas meretemaatiliste kohanimede paiknemine on kõikjal universaalne, ehk kas mere mõjuala ulatus väheneb rannikust eemaldudes konstantsena.

Kohanimi koosneb nimetuumast ning võib omada hargtäiendit ja/või liigisõna (Kohanimeseadus, 2003). Nimetuum on nime unikaalne põhiosa, mis eristab teda teistest

kohanimedest (*ibid.*). Liigisõna tähistab kohanimeobjekti liiki (*ibid.*). Nt kohanimes “Jõelähtme jõgi” on nimetuumaks *Jõelähtme* ja liigisõnaks *jõgi*. Hargtäiend on nime osa, mis aitab omavahel eristada sarnaseid kohanimesid (Kohanimeseadus, 2003). Nt kohanimes “Vana-Muuga tee” on hargtäiendiks *Vana-*, mis aitab kohanimeobjekti eristada “Muuga teest”. Tüüpilised hargtäiendid eristavad vanust (nt *Vana-*, *Uue-*, *Uus-*), paiknemist reljeefil (nt *Eest-*, *Tagant-*, *Mäe-*, *Ala-*) või muid objekti omadusi (nt *Väike-*, *Suure-*).

Peeter Päll (2020) liigitab kohanimed asustusnimedeks, vetenimedeks, mäenimedeks, haldusüksuste nimedeks ja teenimedeks. Toponüümidel on korraga nii etümoloogiline kui ka onomastiline tähendus (Päll, 2020). Etümoloogia uurib sõnade päritolu ja sugulussuhteid teiste sõnadega (EKI ühendsõnastik, 2026a). Onomastika uurib nimesid, nende struktuuri, kujunemist, süsteemi ja kasutamist (EKI ühendsõnastik, 2026b). Toponüümide uurimise teadusharu on toponomastika ehk toponüümika (EKI ühendsõnastik, 2026c). Etümologiseerimine on diakrooniline meetod, mille puuduseks on sageli ennisvormide ehk toponüümi tüvede läbipaistmatus (Päll, 2020). Nimede uurimine onomastika kaudu on aga sünkrooniline meetod, mis aitab uurimusse kaasata ka varem kõrvale jäänud läbipaistmatuid toponüüme (*ibid.*).

Marja Kallasmaa (2012) toob välja viis klassifitseerimisviisi:

- objektipõhine klassifikatsioon, kus nimeobjektid jagatakse kultuuriobjektideks ja looduslikeks objektideks (sealjuures peab märkima, et kõik nime saanud objektid on mingil määral inimeste kultuurilooga seotud);
- nimeosade põhine klassifikatsioon, kus toponüümid jagatakse liigisõnaga ja liigisõnata toponüümideks;
- semantiline klassifikatsioon, kus toponüüme jaotatakse nende sõnatüvede tähenduse järgi;
- süntaktilis-semantiline klassifikatsioon, kus klassifitseeritakse kohanimesid nende tähenduse, ehituse ja kasutuse järgi;
- assotsiatiivne klassifikatsioon, mille järgi moodustavad toponüümid süsteeme, olles omavahel seotud ja üksteisest tuletatud/mõjutatud.

Antud töös kasutatakse kohanimed uurimiseks semantilist klassifikatsiooni, kus meretemaatika määramiseks uuritakse kohanimed sõnatüvesid ja nende tähendust. Lisaks semantilisele analüüsile võetakse arvesse ka kohanime ruumilist paiknemist. Töö arutlevas

osas süvendatakse analüüsi, kaasates vajadusel ka süntaktilise ja assotsiatiivse uurimistasandi.

1.2 Kohanimede kujunemine Eestis

Vanimaks Eesti asulate loendiks on Taani hindamisraamat, mis on üles kirjutatud 13. sajandi esimesel poolel ning mis sisaldab umbes 490 Põhja-Eesti asulanime (Päll, Kallasmaa, 2016). Järgmised terviklikud kirjapanekud tehti peale Vene-Liivimaa sõja lõppu 16. sajandi teises pooles (*ibid.*). Peale Põhjasõda 18. sajandi alguses loodi Eestimaa ja Liivimaa kubermangude kohta adramaarevisjonid ja seejärel hingeloendusrevisjonid (*ibid.*). Asustus maapiirkondades kujunes külade ja mõisate koosseksisteerimisel, kusjuures enne Põhjasõda võtsid mõisad sageli üle külade nimed, kuid peale Põhjasõda kasvas mõisate tähtsus ning külad võidi ümber nimetada neis asuva mõisa järgi (*ibid.*).

19. sajandi teisel poolel toimus maade kruntimine, mis tõi kaasa asustuse hajutamise ning uute asustusnimede tekke, ja 20. sajandi alguses toimus mõisamaade riigistamine ning asundustalude jagamine, millega kaasnes külade ja asunduste nimede dubleerimine (Päll, Kallasmaa, 2016). Segadus korduvate nimedega kestis kuni 1975.-1977. aasta asulareformini, mis likvideeris ligi pooled ametlikud asulanimetused nende liitmise või ümbernimetamise kaudu (*ibid.*). 1990. aastate lõpust kuni tänapäevani tegeletakse külanimede taastamisega, kuid ametlik nimekiri on Eestis siiani ebaühtlane, sest nimede taastamine toimub iga valla oma initsiatiivi järgi (*ibid.*).

1.3 Kohanimede uurimise olulisus

Kohanimed annavad meile informatsiooni nii kohast endast kui ka nimepanijast, olles seeläbi oluline osa kultuuripärandist (Helleland, 2012). Ajalooliselt on kohanimesid uuritud, et koguda teadmisi nii looduslike kui ka kultuuriliste nähtuste ja asustuse ajaloo kohta (Christensen, Sørensen 1972; Ziegler, Windberger-Heidenkummer 2011, viidatud Helleland 2012 kaudu). Kohanimed esinevad kohanimekooslustes, mis tekivad ja muutuvad vastavalt

sellele, kuidas inimesed maastikuga suhestuvad, seal orienteeruvad ja mida tähtsaks peavad (Päll, 2020). Kuigi maastik ja kultuurikiht on pidevas muutuses, võivad kohanimed püsida siiski aastasadu, peegeldades elu minevikus. Peamiselt muutuvad kohanimed tähelepanuväärsete sündmuste (Ilves, 2006) või võimuvahetuse tõttu, mis toob tihtipeale kaasa keelemuutuse või maareformimise (Alas, 2008). Nimed säilivad aga kõige paremini väikeobjektidel, mis on pidevas kasutuses nagu näiteks talud (*ibid.*). Tuleb tõdeda, et hüdronüümid ehk vetenimed ehk veeobjektide nimed on ajas püsivamad kui maastikunimed ja viljelusnimed (Alas, 2015). Soome keeleuurijad liigitavad vetenimede alla ka rannikumorfoloogiliste objektide nimed (nt poolsaared, saared, rannad jne) (Faster, 2017).

Eesti kohanime uurimine algas laiemalt 19. sajandil ning uurijateks olid peamiselt baltisakslastest ajaloolased (Päll, Kallasmaa, 2016). 20. sajandil valmis P. Johanseni töö Eesti kohanimedest Taani hindamisraamatus “*Die Estlandliste des Liber Census Danie*” (1933) ning M. J. Eisen vahendas baltisakslaste uurimusi ajakirjanduse kaudu ka eestlastele (*ibid.*). Eiseni kogude põhjal avaldati esimene tervet Eestit kattev etümoloogilise käsitlusega teos “*Etymologische Untersuchung über estnische Ortsnamen*” 1955. aastal L. Kettuneni poolt (*ibid.*). Keeleteadusliku põhja andis Eesti kohanime uurimisele Valdek Päll, kelle põhiteoseks oli “Põhja-Tartumaa kohanimed” I ja II (1969-1977) (*ibid.*).

21. sajandi tuntumatest kohanimeuurijatest võib välja tuua Peeter Pälli ja Marja Kallasmaa. Peeter Päll on muuhulgas Eesti Keele Instituudi kohanimeandmebaasi (KNAB) koostaja ning “Eesti murded ja kohanimed” (2020) Eesti kohanime peatüki autor. Samuti on Päll panustanud “Eesti kohanimearaamatu” koostamisse. Marja Kallasmaa on tegelenud eesotsas Lääne-Eesti kohanimedega ning lisaksajakonnale artiklile on tema poolt ilmunud “Saaremaa kohanimed” I-II (1996-2000), “Hiiumaa kohanimed” (2010) ning “Läänemurde loodus- ja viljelusnimed” (2003). Nii nimetatud autorid ja teosed kui ka paljud teised on aidanud luua kohanimeteadusesse tugeva metodoloogia ja raamistiku, mille abil saab kohanimesid analüüsida ning seeläbi neist ka ajalooteadmisi ammutada (Päll, Kallasmaa, 2016).

Kristin Ilves (2006) kasutab rannarootslaste näitel kohanimesid arheoloogilise uuringu läbiviimiseks. Ilves kirjeldab rannikuala maastikuelementide nimetamist navigeerimiseks meresõitjate vaatepunktist (Ilves, 2006). Madalike nimetamise eesmärk oli laevade hoiatamine ja juhendamine ning randumispaikade märkimine (*ibid.*). Samuti toob autor välja kohanimeleiud nagu “*Aborr-grunden*” (rts Ahvenamadal), “*Strömmings mynnet*” (rts Räime

suue) või “Gös-stenen” (rts Haugikivi), mis toetavad juba olemasolevaid teadmisi noarootslaste põhilisest saagist (*ibid.*). Maakerke tõttu pidid rannarootslased aja jooksul randumispaiku ja kalapüügikohti muutma, kuid vanad kohanimed kujundavad pildi aegadest, kui nad piirkonda esmalt asustasid (*ibid.*).

Meeli Mets (2007) uuris bakalaureusetöö raames Hiiumaa kohanimesid ning seda, millise ettekujutuse kohanimed Hiiumaa asustusajaloost loovad. Autori uurimistulemustest selgusid märgid maakerkest, kalapüügist ja hülgeküttimisest, hiidlaste toidulauast ja ka populaarsetest isikunimedest (Mets, 2007). Aleksander Pertelson (2025) uuris oma bakalareusetöös Viljandimaa kohanimed seost maastiku ja asustuse kujunemisega. Töös keskenduti kohanimedele tähenduslikele, vanuselistele ja ruumilistele mustritele ning tulemus andis muuhulgas ülevaate ajaloolisele asustuse levimisele seoses kaasaegsete oluliste keskuspunktidega (Pertelson, 2025).

1.4 Ida-Harju kihelkondade kultuurilooline aspekt

Vanimad jäljed elutegevusest Jõelähtme kihelkonna aladel pärinevad keskmisest kiviajast, umbes 6500 aastat eKr (Radman, 2010). Keskneoliitikumi aegseid asulakohti on leitud Jägalast, Irust, Sahalt, Maardust ja Rebalast ning muistse Rebala kihelkonna aladel on tuvastatud tiheda asustusvõrgu olemasolu nooremal pronksiajal (*ibid.*). Kirjapanekud Eesti haldusjaotuse ja seeläbi ka kohanimed kohta algavad 13. sajandist (*ibid.*). Tiina Peil (2011) toob välja asjaolu, et lisaks üleskirjutiste puudumisele mõjutab teadmisi rannikualade kohanimedest sage elanikkonna ja võimu vahetus, mille tagajärjel on paljudel paikadel mitmekeelsed nimekujud ning omakeelsed algnimed on võõrkeelsete kirjapanekute tõttu äratudmatud. Valdav osa kohanimesid on rannikualadel tekkinud ühel viisil kahest: isikunimed järgi pandud kohanimed ja maastikuelementide järgi pandud kohanimed (Peil, 2011). Maastikuelementide korral lähtuti nende kujust, värvusest või ehitusest (*ibid.*).

Tänapäevase Harjumaa aladel asus Revala maakond, mis jagunes kolmeks kihelkonnaks: Vomentaga, *Ocrielæ* ja Rebala (Radman, 2010). Rebala aladest kujunesid hiljem välja Jõelähtme, Harju-Jaani ja Kuusalu kirikukihelkonnad. On oletatud, et Revala nimi pärineb Rebala külast (mis omakorda sai nime isikunime järgi), kust see laienes hiljem kihelkonnale, maakonnale ja ka linnale (Lõugas, i.a, viidatud Radman, 2010 kaudu).

Marit Alas (2015) võrdleb kohanimesüsteeme kahes Eesti rannikupiirkonnas. Alas kasutab analüüsimisel Kallasmaa assotsiatiivset klassifikatsiooni, mille jagab omakorda kaheks alamtüübiks: traditsiooniline süsteem (tüüpiline rida- ja sumbküladele), mis põhineb iseseisvatel sõnatüvedel ning on tingitud hajamaaviljelusest, ning uuem süsteem (tüüpiline hajaküladele), mille moodustavad talunimedel põhinevad toponüümid (Alas, 2015). Uuem süsteem kaasnes 19. sajandi maareformiga, kuid kuna rannikualadel on mullaviljakus väiksem ja sobilikku põllumaad vähem, säilisid seal traditsioonilised külatüübid ja neile omane primaarnimede süsteem (*ibid.*). Primaarnimi on nimekobara vanim kohanimi, mille järgi teised kohanimed tekkinud on (Onomastika oskussõnastik, 2022).

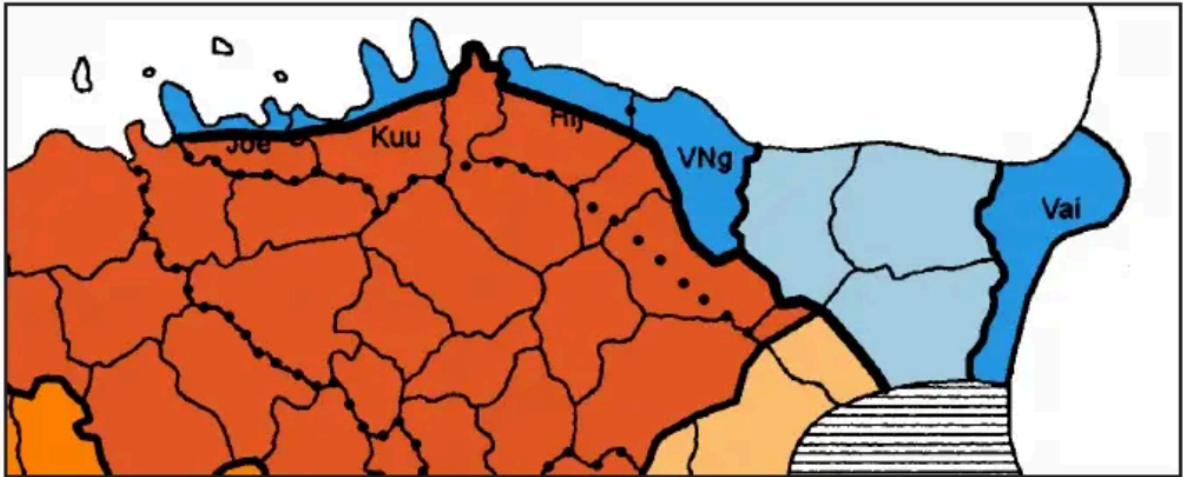
Endise Jõelähtme kihelkonna alal paikneb Rebala muinsuskaitseala, mille alla kuulub ligi kümme vanaküla ehk arhailise külastruktuuri ja aastasadevanuse ilme säilitanud küla (Jõelähtme Vallavalitsus, 2007). Tänapäevase Jõelähtme vallaga on liidetud ka Kuusalu, Jüri ja Harju-Jaani kihelkondade külasid ning mõned Jõelähtme kihelkonna külad kuuluvad tänapäevasesse Kuusalu valda (Radman, 2010). Nende külade näol on tegemist peamiselt rida- ja sumbküladega (Jõelähtme Vallavalitsus, 2007). Ridaküla on külatüüp, kus majad asetsevad ühel pool teed tihedas reas (EKI ühendsõnastik, 2026d). Sumbküla on külatüüp, kus majad asetsevad tiheda korrapärase kobarana üksteise lähedal (EKI ühendsõnastik, 2026e). Üheks vanimaks säilinud külaks on sumbküla tüüpi Rebala, kus on püriasustus olnud ligi 2000 aastat (Jõelähtme Vallavalitsus, 2007). Ridaküla tüüpi külad on näiteks Vandjala ja Loo külad (*ibid.*). Antud külad on välja toodud ka “Taani hindamisraamatus” (13. sajand), kus nende nimekujud on kirja pandud alamsaksa- ja skandinaaviapäraselt (joonis 1) (Radman, 2010).

„Taani hindamisraamatus” mainitud külad, mis asuvad praeguse Jõelähtme valla alal

Küla	Adramaid	Valdaja	Praegune nimi
Halenhabus	8	Arnald Litlæ	Haljava
Hirwæ	7	puudub	Iru
Jakawoldal	17	Robert Slutter	Jägala
Jeeleth	14	Saxo	Jõelähtme
Jukal	8	Saxo	Joa
Kallæuærø	15	Tuvi Palnis	Kallavere (Maa-Kallavere)
Kærsæ	2	Hildælempæ	Kärsa (kadunud)
Kogæl	10	Conradus (noor)	Koila
Koskil	4	puudub	Proosa (kadunud)
Kostæueræ	6	Conradus (noor)	Kostivere
Lillæueræ	9	Tuvi Palnis ja Lithard	Kallavere (Rootsi-Kallavere)
Martækilæ	12	Thideric de Kiuæl	Maardu
Nigattæ	7	puudub	Nehatu
Parenbychi	17	Tuvi Palnis ja Conradus (noor)	Parasmäe
Pasies	6	Tuvi Palnis	(kadunud)
Reppel	8	Conradus	Rebala
Rutæ	8	Robert Slutter	Ruu
Saga	12	Hildælempæ	Saha
Sambas	10	Arnald Litlæ	Sambu
Sarnæ	6	Thideric de Kiuæl	(kadunud)
Uvanghælæ	8	Conradus (noor)	Vandjala
Wæræl	17	Tuvi Palnis ja Lithard	Võerdla

Joonis 1. “Taani hindamisraamatus” mainitud külad, mis asuvad praeguse Jõelähtme valla alal. (Radman, 2010)

Jõelähtme ja Kuusalu rannikualad kuuluvad rannamurde läänerühma (joonis 2), rannamurre kuulub kirderannikumurrete hulka (Hennoste, Niit, Pajusalu, 2020). Enim on rannamurre säilinud neemedel ja poolsaartel, nagu Pärismepe ja Juminda, ning saartel, nagu Prangli, sest lõuna suunast tungis peale keskmurre ja Tallinna poolt levis kirjakeel (Hennoste jt, 2020). Rannamurde eripäradeks on vanapärasused ehk sarnasused soome ja isuri keelega, mis mujal Eestis muutunud on (*ibid.*). Rannamurdes puudub õ-häälik, mille asemel kasutatakse teiste soome-ugri keeltega sarnaselt *a-*, *e-*, *o-* või *u*-häälikut (Hennoste jt, 2020).

Joonis 2. Keskmurde (oranž) ja rannamurde (sinine) leviala uuritavates kihelkondades. (Hennoste jt, 2020)

Vanapärasused on säilinud soomlaste ja rootslaste mõjutusest, kes keskajal kohaliku elanikkonnaga sulandusid (Hennoste jt, 2020). Rootsi mõjutusi võib näha ka kohanimes, peamiselt Prangli ja Aksi saartel. Arvatavasti asustati Prangli saar rootslaste poolt 13. sajandi lõpus või 14. sajandi alguses ning eestistati 17. sajandil (Eesti Saarte Kogu, 2026). Prangli rootsikeelse nime *Wrangöe* tüvi tuleneb tõenäoliselt vana-germaani sõnast “*wranga*”, mis tähendab väänamist ja kõveraks tegemist ning viitab saare kujule (Viik, 2011). Aksi saar kandis varasemalt *Lilla Wrangelsö* (Väike-Prangli) nime, kuid tänapäevane “Aksi” võib pärineda soomekeelsest sõnast “*haaksi*”, mis tähendab laeva või paati (*ibid.*).

1.5 Eesti kohanimeallikad

1998. avalikustati Eesti kohanimeregister, mida haldab Maa- ja Ruumiamet (Andmete teabevärv, 2026). Kohanimeregistri eesmärk on Eesti kohanime teabe kogumine, registreerimine ja avalikkusele kättesaadavaks tegemine ning seda täiendatakse pidevalt (*ibid.*). Kohanimeregistri teenus on kättesaadav läbi aadresside ja kohanime süsteemi AKS (Maa- ja Ruumiamet, 2025b). Päringuid kohanime kohta saab AKS-is teha maakonnas, omavalitsuses, asustusüksus/linnaosa ja väikekoha tasemetel (*ibid.*). Vaste kuvab muuhulgas kohanime koondnime, liigi, nimeobjekti ID (NO-OID), nimeobjekti staatuse, viitepunkti aadressi jm (*ibid.*)

Teiseks oluliseks kohanimeallikaks on Eesti Keele Instituudi kohanimeandmebaas (KNAB). Andmebaas avati 2001. aastal ja viimati täiendati andmebaasi aastal 2022 (Eesti Keele Instituut, i.a-a). KNAB-is leidub infot nii Eesti kui välismaa kohanimedele kohta ning andmebaasi eesmärgiks on toetada kohanimedele uurimist (*ibid.*). KNAB on koostatud filoloogikeskselt ning nimede kohta on lisaks muule olemas info põhinime komponentide (nimetuum, hargtäiend, liigisõna) kohta, nimevariandid, staatus, liik, kohanimeobjekti koordinaadid, lähikuuluvus ja ajalooliste nimede korral ka kihelkondlik kuuluvus (*ibid.*).

Eesti Keele Instituudi kohanimekartoteek on veebiandmebaas, mis sisaldab kõiki sisseskaneeritud kohanimesedeleid (Eesti Keele Instituut, i.a-b). Sedelid on kättesaadavad kihelkondade kaupa, mis on omakorda jaotatud sedelite päritolupõhisteks jaotisteks (*ibid.*). Nendeks jaotisteks on Eesti Keele Instituudi ja Emakeele seltsi poolt kogutud põhikogu (eki), pealiskaudsemate märkmete ja andmetega Emakeele Seltsi poolt murdekorrespondentide poolt kogutud lisakogu (es), Endel Varepi asustusajaloolise kartoteegi sedelid (varep) ja Gustav Vilbaste isiklike märkmete kogu (vilbaste) (*ibid.*). Kohanimesedelitel on olemas kohanimeobjekti tänapäevane nimi, nime häälduskuju, seletus, taustateave, kihelkond, kogumispaik, koguja andmed ja muu (*ibid.*).

Eesti kohanimeramat (KNR) on 2016. aastal Eesti Keele Instituudi, Võru instituudi ja Eesti Kirjandusmuuseumi koostöös ilmunud sõnaramat, millest avaldati 2017. aastal ka veebiversioon (Eesti Keele Instituut, i.a-c). Kohanimeramat sisaldab kõiki ametlikke Eesti külanimesid ja valikuliselt ka teisi kohanimesid (*ibid.*). Vasted sisaldavad kohanime ja selle hääldust, ajaloolisi nimekujusid, teisi ajalooliseid andmeid ja taustateavet, keelelist infot ja etümoloogilist selgitust (*ibid.*). Samuti on märgitud sissekande autor (*ibid.*).

2. Andmed ja metoodika

2.1. Töös kasutatud kohanimede allikad

2.1.1 Jõelähtme kihelkonna kohanimed

Analüüsimiseks valitud kohanimed pärinevad Maa- ja Ruumiameti Aadresside ja kohanimede süsteemist (AKS) ja Eesti Keele Instituudi kohanimeandmebaasist (KNAB).

AKS-is kasutati kohanimede leidmiseks laiendatud otsingut, mis väljastab kohanimed haldusüksuste tasemete kaupa. Kuna kihelkonnad ei ole enam kasutusel olevad haldusüksused, võeti analüüsimiseks antud kihelkondade ajaloolisel alal asuvate haldusüksuste kohanimed. Jõelähtme kihelkonna alal asuvad tänapäevased Jõelähtme vald, Viimsi vald ja Maardu linn. Andmestikust võeti välja bussi-, trammi-, trollipeatusena klassifitseeritud kohanimed, sest need peegeldavad teisi kohanimeobjekte ja ei lisa analüüsile uut sisendit. Ruumianalüüsist jäid välja teenimed ja jõenimed, sest nende objektide geomeetria tõttu võib mõõtmispunktist (keskpunkt vs otspunkt) sõltuvalt kaugus rannajoonest olla eksitav. Ruumianalüüsist jäid välja ka objektid, mis ei asunud maismaal (lahed, madalikud jm). Siiski klassifitseeriti teenimed, jõenimed ning meres asuvad kohanimeobjektid semantilise analüüsi jaoks. AKS väljastas päringud CSV-failitüübina, mis seejärel Excelisse sisestati, korrastati ja üheks andmestikuks kombineeriti.

KNAB-is on võimalik teha päringuid ka kihelkondade järgi. Kohanimeobjektidest analüüsiti aga ainult talude ja üksikelamute kohanimesid, mis on olemuselt ajaloolised ning mida AKS-i süsteemis ei ole.

2.1.2 Kuusalu kihelkonna kohanimed

Töös analüüsitavad kohanimed pärinevad Maa- ja Ruumiameti Geoportaalist. Alusandmetena kasutati INSPIRE kohanimede (GN) WFS-teenust, kust laaditi 01.03.2026 seisuga alla koguandmestik. Koguandmestikust tehti väljavõte, eraldades analüüsimiseks Kuusalu vallas asuvad kohanimed, mis olid klassifitseeritud kui *populated place* (asustatud koht). Geomeetritüübi tõttu jäeti andmestikust välja nimeobjektid, mis olid liigitatud kui *hydrography* (veeobjektid) ja *transport network* (teenimed). Samuti jäeti välja objektid, mis olid liigitatud kui *building* (ehitis), *landcover* (maakate, nt rohumaa, mets, tehislikud pinnad),

landform (pinnavorm), ja *protected site* (kaitseala), sest enamasti dubleerisid need juba asustatud kohtade klassis olevaid objekte. Samuti jäid välja omavalitsuste nimed (*administrative unit*).

WFS teenust kasutati seetõttu, et 2025. aasta oktoobris kehtestati AKS-is kohanimed kuvamisel ja allalaadimisel seoses andmebaasi töökindlusega piirang, mis lubas kohanimesid väljastada maksimaalselt 1000. Kuusalu tervikandmestik oli aga mahult suurem. Kuusalu kohanimed oleks olnud võimalik AKS-ist kätte saada, tehes päringuid asustusüksuste kaupa, sest igas asustusüksuses eraldi oli alla 1000 kohanime. Kuna Kuusalu vallas on 67 asustusüksust, tähendab selline tegevuskäik aga 67 eraldiseisva päringu tegemist, andmefaili allalaadimist, korrastamist ja terviklikuks andmestikuks ühildamist. Antud protsess oleks olnud tehniliselt ebatõhus ja ajamahukas, mistõttu otsustati kasutada WFS andmestikku.

Kuna Kuusalu ja Jõelähtme andmestikud pärinesid erinevatest allikatest ning nende klassifitseerimiseks kasutati erinevaid meetodeid (vt ptk 2.4 ja 3.1.2), sooviti andmete ühtimist kontrollida. Sellel eesmärgil laeti 04.05.2026 alla ka Jõelähtme WFS andmestik. Kontrollalaks otsustati võtta Neeme ja Ihasalu külad. Selgus et WFS andmestikus sisalduvad asustatud kohaks märgitud nimeobjektid kattusid täielikult Jõelähtme AKS-ist pärinevate nimeobjektidega. Seetõttu loeti kaks andmestiku üksteisega sisuliselt võrreldavaks.

2.2 Ajaloolised kaardid

Ajalooliseid kaarte kasutati vajaduse korral kohanimed vanuse määramiseks ja uusnimede tuvastamiseks. Kaartidele saadi ligipääs Maa- ja Ruumiameti ajalooliste kaartide kaardirakenduse kaudu. Ajaloolistest kaartidest kasutati Eesti topograafilist kaarti (1923-1935) mõõtkavas 1:25 000 ja Eesti topograafilist kaarti (1935-1939) mõõtkavas 1:50 000. Samuti kasutati Eestimaa/Liivimaa (1884/1839) kaarti. Tuleks märkida, et 1923.-1935. aasta 1:25 000 mõõtkavas Eesti topograafilisel kaardil on Maa- ja Ruumiameti kaardirakenduses puudu mitmed kaardilehed. Katmata on ka osa uurimisalast, täpsemalt Kuusalu lõunaosa.

2.3 Toponüümide klassifitseerimine

Meretemaatiliste kohanime tuvastamisel jaotatakse toponüümid kas meretemaatiliseks või mittemeretemaatiliseks. Klassifitseerimisel lähtutakse toponüümi nimetuumast ja hargtäiendist. Kui maaüksusel on eraldiseisev liigisõna (rand, neem, laht jne), kuid nimetuum ei ole merega seotud, ei klassifitseerita seda mereteemaliseks (nt Kure kari). Kui liigisõna (rand, neem, laht jne) on nimetuumaga liidetud (nt Allikari), klassifitseeritakse see mereteemaliseks. Kui reljeefivormil (saar, neem, laht jne) asub samanimeline maaüksus, klassifitseeritakse vastav maaüksus kui “kattuv nimeobjekt” (nt Allikari [saar] - jah; Allikari [maaüksus, krunt, talu] - kattuv nimeobjekt).

Meretemaatika tuvastamiseks kasutatakse Eesti kohanimeraamatut (KNR). Kui KNR-is puudub kirje vastava nime kohta, otsitakse nime tüve väikesest murdesõnastikust. Kui tüve tähendus on Jõelähtme või Kuusalu murrakus meretemaatiline (näiteks *nagi*, mis tähendab võrgukuivatamise puud), loetakse kohanimi meretemaatiliseks.

Mitmetähenduslike toponüümide korral, mis võivad, aga ei pruugi seostuda merega (nt Liiva, Kalda, Saare), leitakse objekti asukoht. Kui objekt asub mere vahetus läheduses, loetakse see meretemaatiliseks. Kui objekt asub mujal (nt Kalda talu, mis asub järve või jõe kaldal), siis seda meretemaatiliseks ei loeta.

Kui KNR-i ja murdesõnastiku järgi ei ole võimalik määrata, kas sõnatüvi on kindlalt meretemaatiline, klassifitseeritakse sõna kui “ebaselge”. See puudutab eeskätt murdekeelseid, võõrtüvelisi või mitmetähenduslikke toponüüme ning juhtumeid, kus tüve algne tähendus on aja jooksul hägustunud.

Meretemaatilised toponüümid jaotatakse omakorda alamklassideks, et analüüsida nende semantilist jaotust. Alamklasside määramisel lähtutakse esmalt nimetuuma tähendusest. Kui nimetuum ei ole meretemaatiline, lähtutakse sõnatüvega liidetud liigisõnast. Alamklassid on:

- maastikuelement - ranniku pinnavorme ja mere osi (nt laht, kari, neem) sisaldavad toponüümid
- kalandus - kalaliike ja kala- ning hülgepüügi vahendeid sisaldavad toponüümid
- laevandus - laevandusega seotud sõnu (sh ametid) sisaldavad toponüümid
- loodus - rannikul ja meres elavaid liike (va kalaliigid) sisaldavad toponüümid

- nähtus - meretemaatilised toponüümid, mille sõnatüve ei saa liigitada ühegi eelneva kategooria alla (nt laine, meri, viiking) või mille hargtäiendiks on “Mere-”

Kuna Jõelähtme andmestiku (5000+ kohanime) klassifitseerimine teostati manuaalselt, tuleb arvestada inimliku faktori ja sellest tulenevate ebatäpsustega. Kuigi nimede liigitamisel tugineti Eesti kohanimeraamatule ja sõnastikele, jäi protsess siiski teataval määral subjektiivseks, eriti juhtudel, kui nime ajalooline kontekst oli puudulik. Seetõttu võib andmestikus olla tõlgenduslikke ebatäpsuseid ja klassifitseerimisvigu (sh tehnilisi eksimusi andmete sisestamisel). Võimalike vigade mõju leevendamiseks loodi juba mainitud “ebaselge” klass.

2.4 Klassifikaatori loomine ja Kuusalu andmete klassifitseerimine

Kuna Jõelähtme andmestiku manuaalne klassifitseerimine osutus väga ajamahukaks, otsustati Kuusalu andmestiku analüüsimiseks luua automaatne klassifikaator. Klassifikaator loodi tehisintellekti abil, kasutades iteratiivsete juhiste põhise arenduse meetodit. Arendamiseks kasutati Antigravity platvormi, mille AI agent kasutas Gemini 3.1 Pro mudelit. Projekti eesmärk oli luua süsteem meretemaatiliste Eesti kohanimede automaatseks klassifitseerimiseks.

Algoritm loeb sisse etteantud kohanimede andmestiku ning otsustab, kas nimi on meretemaatiline (ei/jah). Erinevalt autori poolt läbi viidud klassifitseerimisest langetab automaatne klassifikaator binaarse valiku ja kõrvale jääb klass “ebaselge”. Esmalt kasutab algoritm otsustamiseks tehisintellekti semantilist analüüsi. Algoritm kasutab Gemini 3.1 Flash Lite mudelit. Samuti järgib algoritm viibapõhiste suunistega etteantud reegleid (lisa 1). API päringute aja kokkuhoiuks ja programmi jooksumise kiiruse tagamiseks arendati välja tükeldatud (*chunked*) režiim, mis teeb päringuid 10 kohanime kaupa. Testiti erinevaid partii suuruseid, kuid 10 kaupa päringute tegemisel osutus kiiruse ja täpsuse vahetõlge kõige efektiivsemaks. Seejärel määrab algoritm kohanimele semantilise tüübi, mis peab kuuluma ühte järgmistest: maastikuelement, kalandus, laevandus, loodus, nähtus. Keelemudelile esitati kõikide klasside definitsioonid (lisa 1).

2.5 Meretemaatiliste kohanime ruumiline analüüs

Töö eesmärgiks oli leida meretemaatika ulatus kohanime kihistus. Selleks tuvastati meretemaatiliste nimede paigutusmuster ja kaugus rannajoonest. Nimeobjektide ruumilise analüüsi läbiviimiseks kasutati tarkvara ArcGIS Pro 3.5.0.

Rannajoone kauguse leidmiseks kasutati analüüsitööriista *Near*, mis arvutas välja kauguse nimeobjekti asukohapunkti ja rannajoone lähima punkti vahel. Meretemaatiliste nimede olulise esinemise ulatuse määramiseks leiti 95. protsentiil nende esinemiskaugustest. Uurimisala määratlemiseks kasutati Maa- ja Ruumiameti haldus- ja asustusjaotuste andmetest omavalitsuste andmekihti.

Tiheduskaardi loomiseks tehti meretemaatilistest kohanimepunktidest rasterkiht. Rasterkihi pikslite suurus oli 100x100 meetrit, ning iga piksel näitas väärtust, mitu meretemaatilist kohanime seal keskmiselt ruutkilomeetri kohta asus.

Asustusüksuste andmed pärinevad Maa- ja Ruumiameti geoportaalist haldus- ja asustusjaotuste andmetest. Kohanimeobjektid seoti asustusüksustega ning seeläbi leiti meretemaatiliste kohanime koguarv ja osakaal uurimisala asustusüksustes.

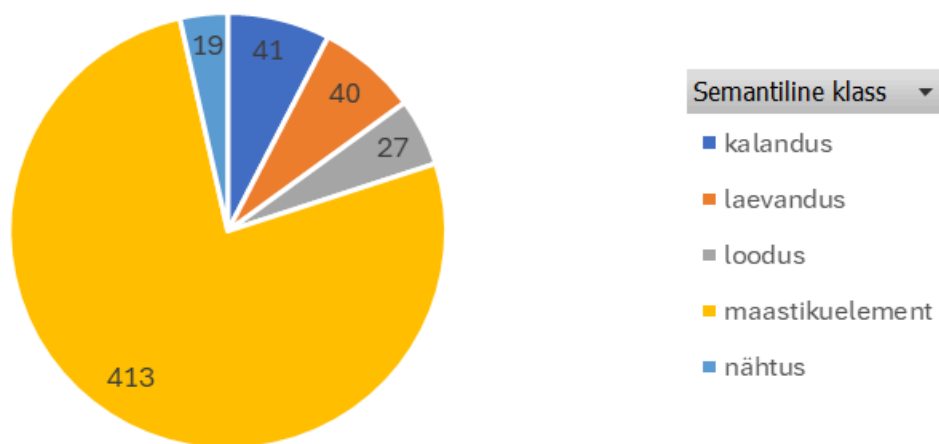
3. Tulemused ja arutelu

3.1 Kohanimede semantilised klassid

3.1.1 Jõelähtme klassifitseerimistulemused

Jõelähtme kohanimede andmestikus klassifitseeriti kokku 5283 kohanime. Neist 540 (10,2%) klassifitseeriti meretemaatiliseks ning 122 (2,3%) kui “ebaselge”.

Meretemaatiliste kohanimede semantilisel klassifitseerimisel selgus, et suurima osakaaluga (76,5%) olid maastikuelementidega seotud kohanimed (joonis 3). Alamklasside jaotus oli järgmine: maastikuelement - 413; kalandus - 41; laevandus - 40; loodus - 27; nähtus - 19.

Joonis 3. Jõelähtme meretemaatiliste kohanimede semantiliste klasside jaotus.

Maastikuelementidega seotud nimede rohkuse tõttu vaadeldi seda alamklassi ka eraldi. Loendati kokku, mitu korda erinevad maastikuelemendid nimedes esinevad, võttes sealjuures arvesse, et mõnes kohanimes (nt “Karinieme” või “Laheranna”) leidub mitu elementi. Võõrkeelse päritoluga nimed (nt “Littergrund”, *grund* - rts madal) tõlgiti ning loeti vastavasse arvestusse.

Kõige rohkem ehk 87 korda esines nimedes nimeosana “rand”. 84-s nimes esines nimeosana “neem/niem” ning 81-l korral “kari”. Suurusjärgult järgmistena esinesid nimeosad “laht” (27), “saar” (26), “kallas” (24), “säär” (21), “lõugas/lougas” (20) ja “liiv” (16). Seitsmel korral esines nimeosa “ots”, viiel korral “kehvel/kahvel”, “madal” ja “nukk”. Neli korda

esines “vall”, kaks korda “nurk” ja “väin” ning ühel korral “äär”, “kuiv”, “laid”, “lohk”, “luide”, “nina” ning “suue”.

Kõige enam (29,1%, 120 nime) oli Jõelähtme andmestikus maastikuelementidega seotud kohanimesid, mis kirjeldasid merreulatuvat maapinda (neem, nina, nukk, nurk, ots, säär). Peaaegu samaväärselt (27,4%, 113) esines nimesid, mis kirjeldasid maismaa ja mere kohtumispunkti (kallas, rand, suue, äär). Madalikke kirjeldavaid nimesid oli andmestikus 20,6% ehk 85 nime (kari, madal). Lahesoppidega seotud nimed (laht, lõugas) moodustasid alamklassist 11,4% (47 nime). Saari ja laide kirjeldavad nimesid (laid, saar) oli 6,5% (27 nime) ning liiva ja ranniku pinnavormidega seotud nimesid (liiv, luide, vall, kehvel) oli 6,3% (26 nime).

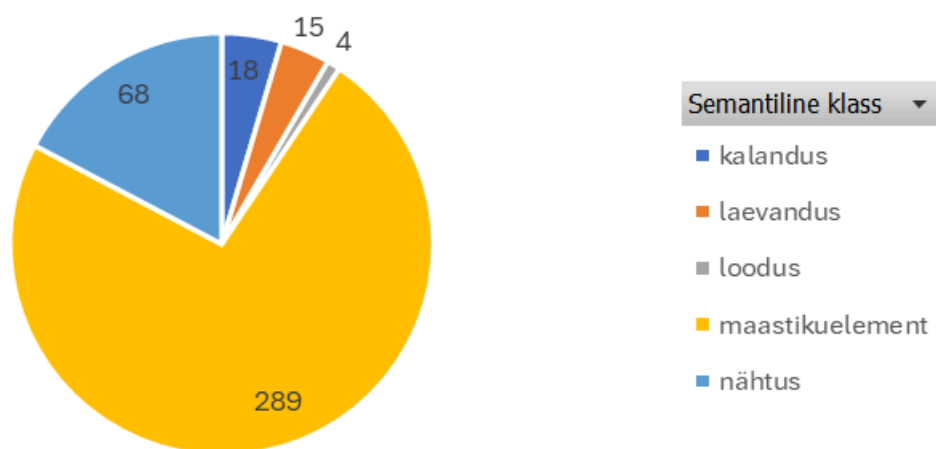
3.1.2 Kuusalu klassifitseerimistulemused

Kuna Kuusalu kohanime klassifikaator väljastas arendamise käigus suures koguses valepositiivseid tulemusi, arendati välja kaheastmeline analüüsisüsteem. Süsteemi teises astmes rakendusid lisareeglid (lisa 1). Valepositiivsed tulemused olid peamiselt seotud nimetuumast lahus olevate liigisõnade semantiliste tähendusega. Nagu eelnevalt mainitud, klassifitseeritakse kohanimi meretemaatiliseks siis, kui meretemaatiline liigisõna on nimetuumaga ühendatud, või kui nimetuum ise on meretemaatiline. Tüüpilise näitena võib tuua juhtumi, kus algoritm luges kohanime “Jurka lõugas” meretemaatiliseks. Valepositiivsete tulemuste vähendamiseks anti mudelile ülesanne kontrollida ühekaupa üle kõik kohanimed, mis klassifitseeriti esmasel analüüsil meretemaatiliseks. Klassifikaator lähtus sõnatüvede semantilisest tähendusest, mistõttu mitmetähenduslikud sõnad nagu “saar” (mis võib lisaks meresaairele viidata ka puuliigile või soo- ja metsasaairele) loeti meretemaatiliseks.

Klassifikaatori testimiseks anti algoritmile varasemalt autori poolt klassifitseeritud Jõelähtme kohanime andmestik. Arendati välja tööriist, mis jagab Jõelähtme andmestiku stratifitseeritud valimiks. Arendamiseks ja usaldusväärsuse kontrollimiseks jagati andmestik 70/30 jaotusega kaheks. Arendushulgas oli 2665 kohanime ning lõpptestis 1141 kohanime. Algoritmi usaldusväärsuse kontrollimiseks kasutati Cohen’i kapa kordajat (κ). Peale kaheastmelise analüüsi rakendamist oli binaarse klassifikatsiooni (jah/ei) kordaja $\kappa=0,8117$ ning nõustumisprotsent 95,7%. Semantilise tüübi määramisel oli kordaja $\kappa=0,7433$ ning

nõustumisprotsent 91,9%. Landise ja Kochi (1977) skaala kohaselt viitavad kordaja väärtused vastavalt peaaegu täielikule kooskõlale (0,81 - 1,0) ja märkimisväärsele kooskõlale (0,61 - 0,8).

Kuusalu andmestikus klassifitseeriti kokku 5698 kohanime, millest 394 (6,9%) osutusid meretemaatiliseks (joonis 4). Sarnaselt Jõelähtmega olid Kuusalus maastikuelementidega seotud kohanimed enamuses (73,4%). Semantilised klassid jaotusid: maastikuelement - 289; nähtus - 68; kalandus - 18; laevandus - 15; loodus - 4.

Joonis 4. Kuusalu meretemaatiliste kohanimedele semantiliste klasside jaotus.

Sarnaselt Jõelähtmega analüüsiti ka Kuusalu maastikuelementidega seotud kohanimesid suure osakaalu tõttu eraldi. Analüüsimisel selgus, et automaatne klassifitseerija oli maastikuelemendi alla liigitanud üheksa kohanime (nt “Merekivi”, “Merimetsa”, “Merivälja”, “Meri-Soo”), mille meretemaatilisus ei seisnenud mitte maastikuelementi kirjeldavas sõnaosas, vaid asjaolus, et nimi sisaldas sõna “meri”. Autori poolt klassifitseeritud Jõelähtme andmestikus oleks need kohanimed liigitatud “nähtuse” alamklassi.

Kõige enam, 119 korda, esines kohanimesid, mis sisaldasid sõna “rand”. 24 korda esines nimeses sõna “neem” ja 23 korda esines sõna “laht”. Üheksal korral esines sõnaosana “lõugas”, kuuel korral “kari” ning kolmel korral “liiv”. Nii sõnad “nukk” kui “nurk” esinesid andmestikus kahel korral. Ühe korra esinesid järgmised sõnad: “ots”, “suue”, “lõpp” ja “salm”.

60 kohanime sisaldasid sõna “kallas” ja 30 nime sisaldasid “saar”. Neid sõnu sisaldavad nimed asusid rannajoonest valdavalt kõige kaugemal, sest tegemist on polüseemsete ja homonüümsete sõnadega. Sõna “kallas” võib märgistada maa ja mere kohtumispunkti, kuid kaldad on olemas ka siseveekogudel. Automaatne klassifikaator luges seeläbi meretemaatiliseks ka kohanimed nagu “Soonekalda”, “Valgekalda” ja “Kaldaääre”, mis asusid kõik rannajoonest enam kui 7 km kaugusel. Sarnane olukord esineb ka sõna “saar” korral. Lisaks sellele, et saared võivad olla ka metsa- ja soosaared, tähendab saar ka puuliiki. Meretemaatiliseks liigitati muuhulgas ka rannajoonest enam kui 15 km kaugusel asuvad “Haavasaare”, “Tõnusaare” ja “Saksaare”.

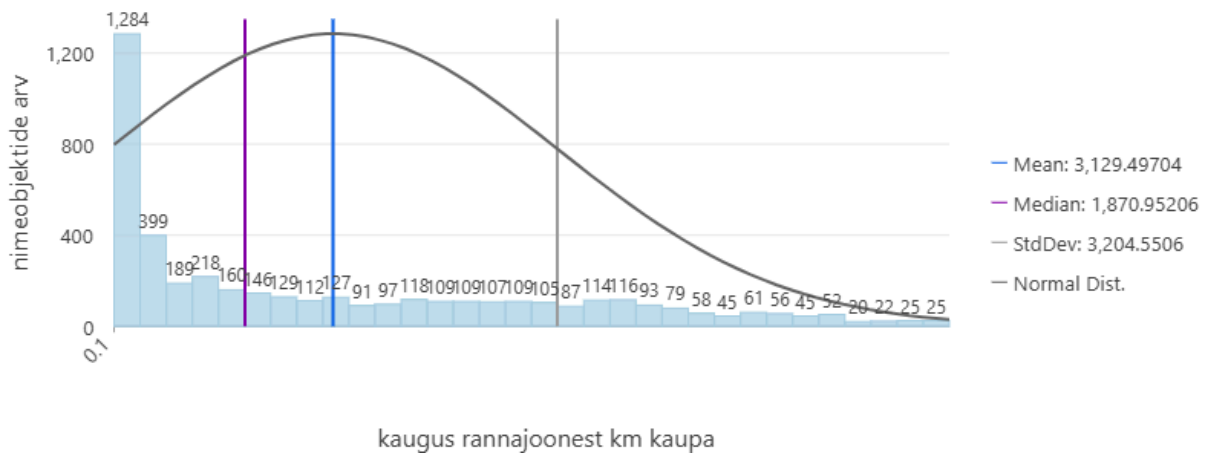
Siinkohal saab järeltada, et puhtsemantilisest analüüsist kohanime uurimisel ei piisa. Nime tähenduse leidmiseks tuleb nimed panna ümbritseva keskkonna ja nimeobjekti geograafilise asukoha konteksti. Seega leidis kinnitust hüpotees, mis sõnas, et meretemaatiliste toponüümide puhul aitab polüseemsete ja homonüümsete nimede motiivi määrata kaugusanalüüs rannajoonest. Kui nimeobjekt asus rannajoonest kaugel, sai tuvastada, et nimeosa, mis semantiliselt võis seonduda merega (saar, kalda), tähistas tegelikult siseveekogu kallast, puuliiki või soo/metsasaart.

Siiski saab öelda, et automaatse klassifikaatori edasiarendamisel ja täiendamisel on tegemist väga väärtusliku tööriistaga. Jõelähtme kohanime manuaalne klassifitseerimine oli vaieldamatult antud töö kõige ajamahukam etapp. Automaatset klassifikaatorit kasutades saab võrdlemisi kiiresti läbi töötada suures mahus kohanimeandmeid ning tulevikus võib meretemaatika ulatuse uurimisala laiendada terve Eesti ranniku peale. Töö käigus välja töötatud klassifikaatorit saab kohendada ja rakendada ka teistes toponüümika valdkondades, näiteks põllundus- või metsandusnimede uurimisel.

3.2 Meretemaatika ulatus rannajoonest

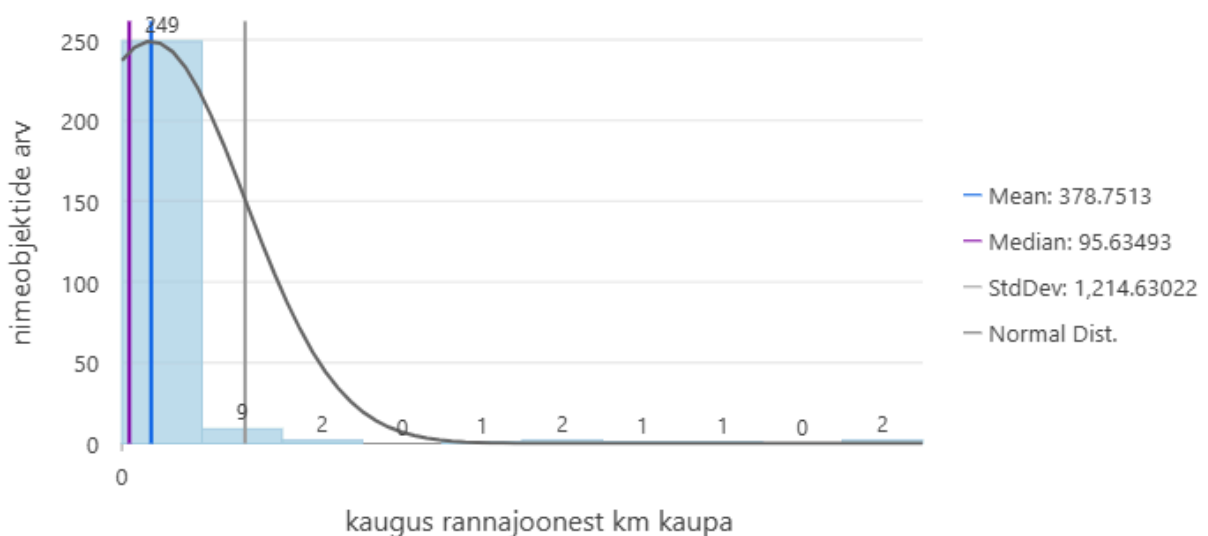
Ruumianalüüsiks kasutatud Jõelähtme andmestikus oli 4507 kohanimeobjekti. 28,5% kõikidest kohanimepunktidest asuvad 1 km raadiuses rannajoonest (joonis 5). 95% kõikidest kohanimepunktidest asuvad 9,5 km raadiuses rannajoonest. Kõige kaugem kohanimeobjekt asus rannajoonest 11,9 km kaugusel. Nimeobjektide keskmine kaugus rannajoonest on 3129

m ja mediaankaugus on 1870 m. Normaaljaotuse esimene kvartiil on 285 m ning kolmas kvartiil on 5524 m.

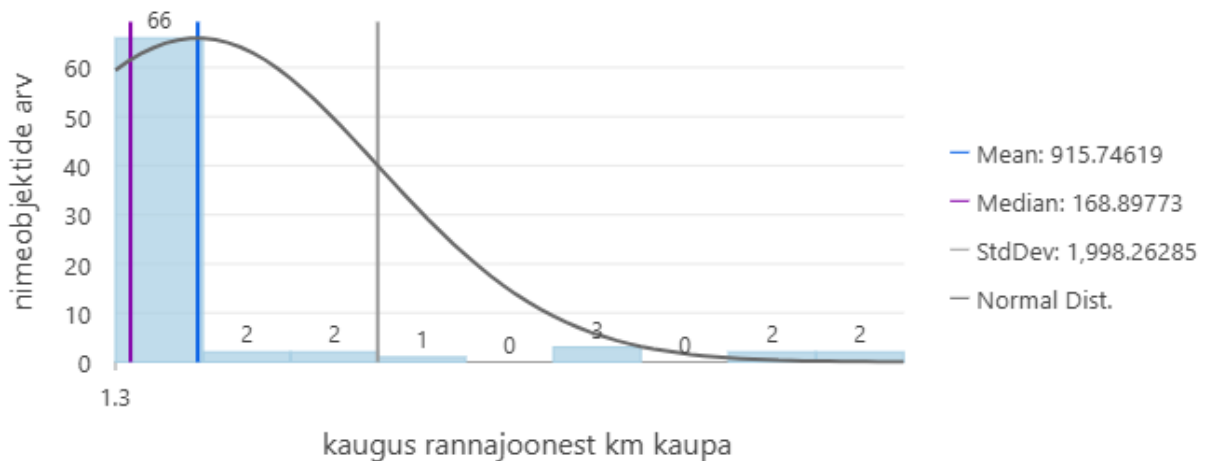
Joonis 5. Jõelähtme nimeobjektide esinemiskaugus rannajoonest.

Kohanimepunkte, mis klassifitseeriti meretemaatiliseks, oli kokku 267. 93,3% meretemaatilistest kohanimepunktidest asuvad 1 km raadiuses rannajoonest (joonis 6) ning 95% meretemaatilistest kohanimepunktidest asuvad 1,2 km raadiuses rannajoonest. Nimeobjektide keskmine kaugus rannajoonest on 378 m ning mediaankaugus on 96 m. Normaaljaotuse esimene kvartiil on 41 m ja kolmas kvartiil on 192 m. Kõige kaugem meretemaatiline kohanimeobjekt (“Merihärja”) asus rannajoonest 10,3 km kaugusel.

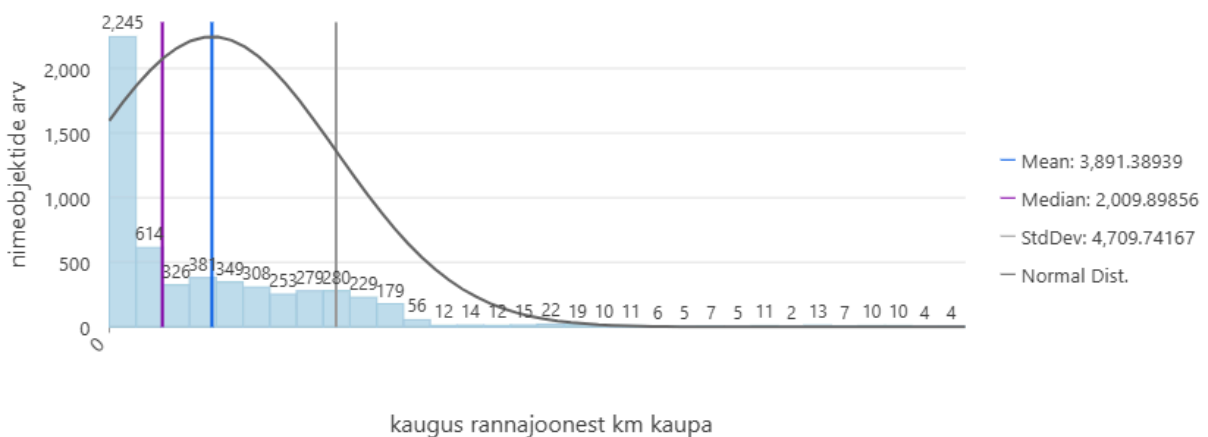
Joonis 6. Jõelähtme meretemaatiliste nimeobjektide esinemiskaugus rannajoonest.

Kohanimeobjekte, mille meretemaatilisus ei olnud üheselt määratav ning mis klassifitseeriti kui “ebaselge”, oli kokku 78. Kõige kaugem “ebaselge” kohanimeobjekt asus rannajoonest 8755 m kaugusel. Nimeobjektide keskmine kaugus oli 916 m ning mediaankaugus 169 m (joonis 7). Normaalkaotuse esimese kvartiili väärtus on 60 m ja kolmanda kvartiili väärtus on 860 m.

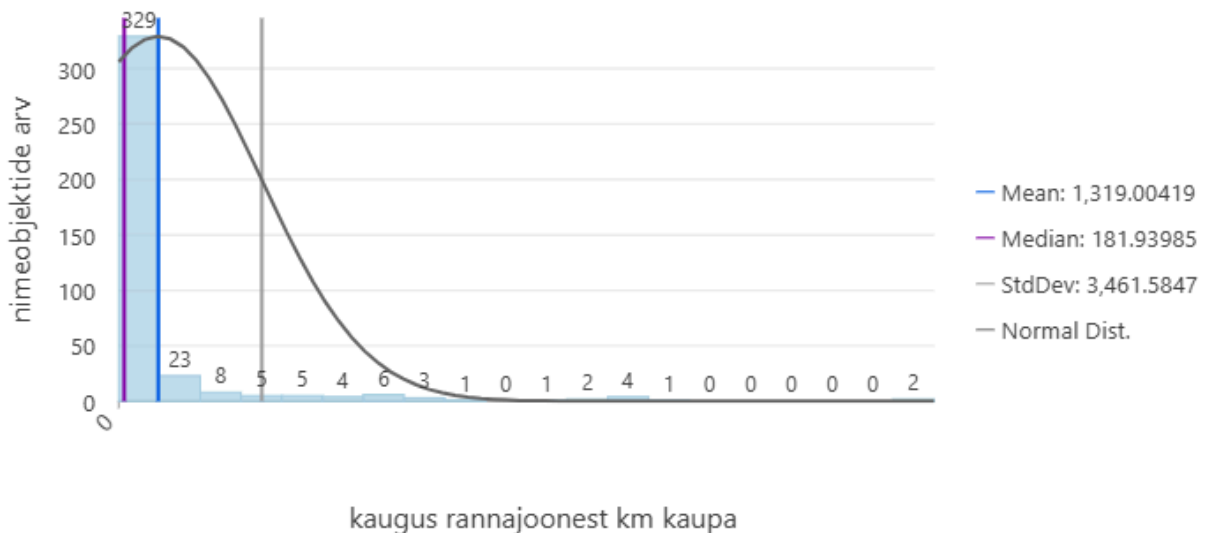
Joonis 7. Jõelähtme “ebaselgete” nimeobjektide esinemiskaugus rannajoonest.

Kuusalu andmestikus oli kokku 5698 kohanimeobjekti. 39,4% kõikidest kohanimepunktidest asuvad 1 km raadiuses rannajoonest (joonis 8). Kuusalu uurimisala ulatub rannajoonest 32 km kaugusele, kuid 95% kõikidest kohanimepunktidest asuvad 10,9 km raadiuses rannajoonest. Nimeobjektide keskmine kaugus rannajoonest on 3891 m ja mediaankaugus on 2010 m. Normaalkaotuse esimene kvartiil on 372 m ning kolmas kvartiil on 6259 m.

Joonis 8. Kuusalu nimeobjektide esinemiskaugus rannajoonest.

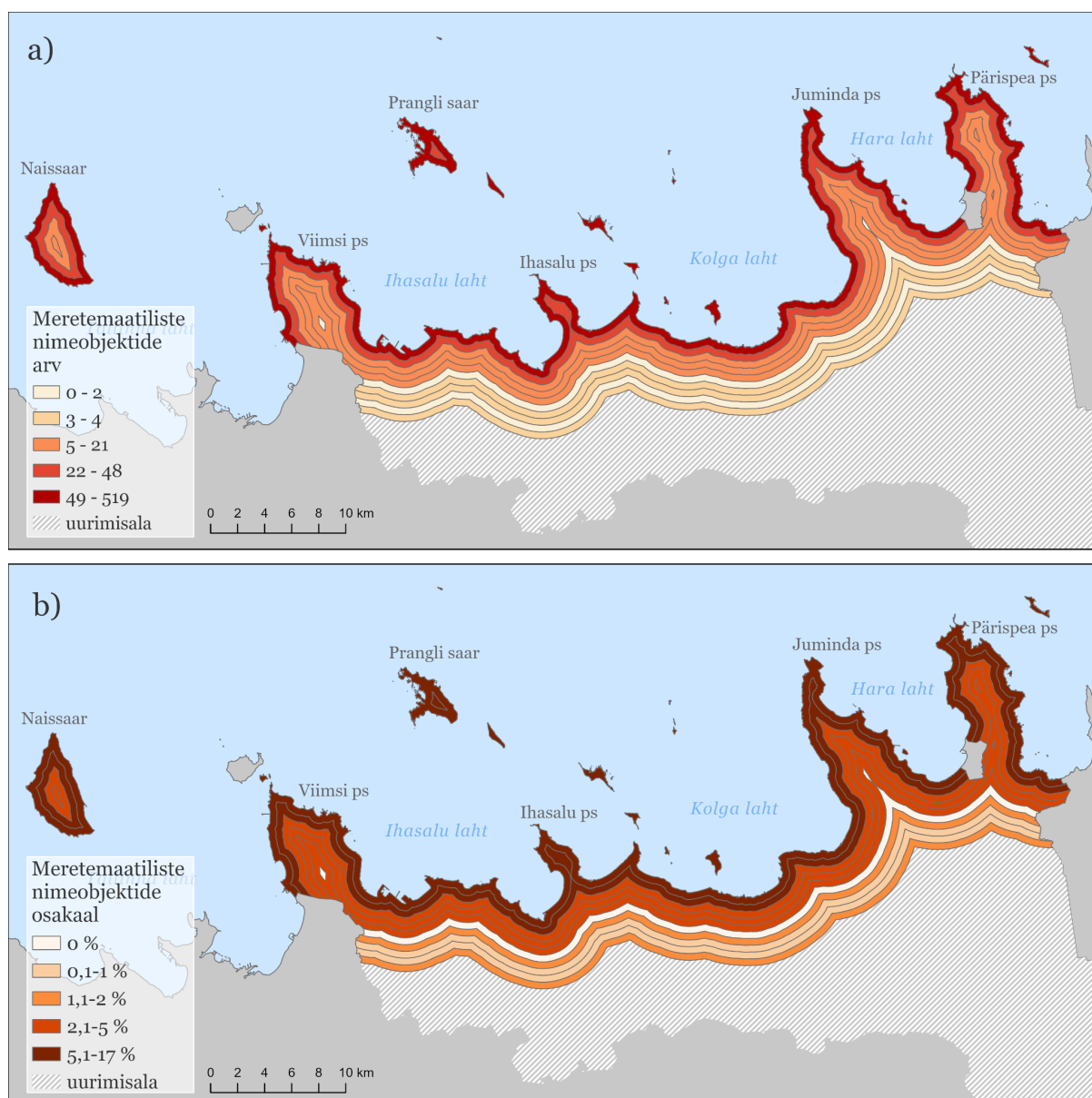
Kuusalu andmestikust klassifitseeriti 394 kohanime meretemaatiliseks. 95% kõikidest meretemaatilistest kohanimepunktidest asusid 7,4 km raadiuses rannajoonest. Rannajoonest kõige kaugem meretemaatiliseks klassifitseeritud nimeobjekt (Sakssaare talu) asus 27,2 km kaugusel. Meretemaatiliste kohanimeobjektide keskmine kaugus rannajoonest oli 1319 m ning mediaankaugus rannajoonest oli 182 m (joonis 9). Normaaljaotuse esimene kvartiil on 89 m ning kolmas kvartiil on 552 m.

Joonis 9. Kuusalu meretemaatiliste nimeobjektide esinemiskaugus rannajoonest.

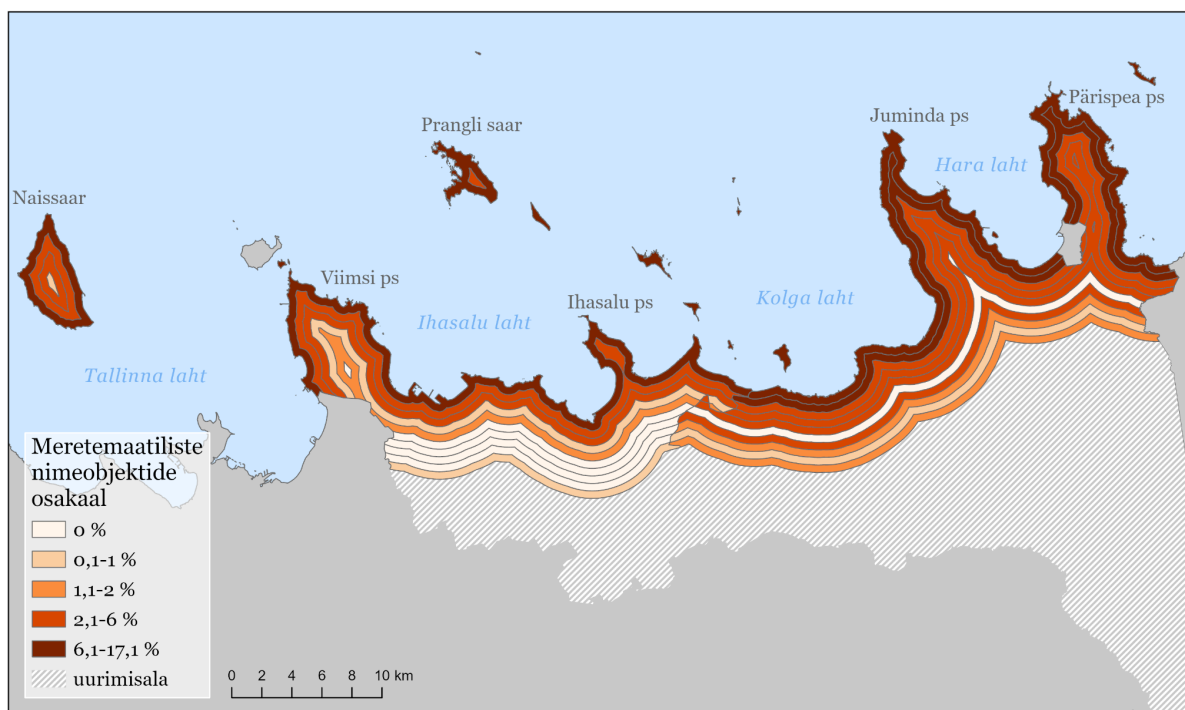
Andmete analüüsist selgub, et meretemaatilised kohanimed paiknevad rannajoonele tunduvalt lähemal kui nii Jõelähtme kui Kuusalu kohanimed tervikuna. Kui üldine mediaankaugus jäi mõlemas uurimispiirkonnas 2 km lähedale, siis meretemaatiliste kohanimede puhul oli mediaankaugus vastavalt 96 m ja 182 m. Sellest järeldub, et meretemaatiliste kohanimede esinemine on korrelatsioonis rannajoone lähedusega.

Jõelähtme ja Kuusalu kombineeritud andmete analüüsil jagati 5 km raadius rannajoonest 500 m laiusteks tsoonideks. 661 meretemaatilise kohanimest esinesid 519 kohanime (78,5%) esimese 500 m raadiuses (joonis 10). Kuna asustustihedus on uurimisala rannikuäärses piirkonnas suurem kui sisemaa piirkonnas, arvutati ka meretemaatiliste kohanimede esinemise osakaal kõikidest kohanimedest. Esimese 500 m sees moodustasid meretemaatilised kohanimed 16,7% kõikidest kohanimedest. Järgmise 500 m sees oli osakaaluprotsent 5,2%. Seejärel langes osakaal kõikides tsoonides alla 4% (3. tsoon - 3,3%; 4. tsoon - 2,3; 5. tsoon - 3,4%; 6. tsoon - 0%, 7. tsoon - 1,4%; 8. tsoon - 0,9%, 9. tsoon - 0,6%, 10. tsoon - 1,3%).

Joonis 10. a) Meretemaatiliste kohanime esinemisarv 500 m tsoonides b) Meretemaatiliste nimeobjektide osakaal kõikidest kohanimedest 500 m tsoonides.

Kuna Jõelähtme ja Kuusalu kohanime klassifitseerimiseks kasutati erinevat metoodikat, otsustati arvutada meretemaatiliste kohanime osakaal Jõelähtmes ja Kuusalus 500 m tsoonides ka eraldi. Jõelähtme esimese 500 m sees oli osakaaluprotsent 16,2% ning Kuusalus 17,1%. Järgmise 500 m sees olid osakaaluprotsendid vastavalt 3,9% ja 6,1%. Jõelähtmes langes osakaal sujuvalt ning peale kolmandat kilomeetrit hääbus meretemaatika esinemine. Viienda kilomeetri tsoonis tõusis osakaal taas 0,1-1% peale, sest sisaldas ühte meretemaatilist nime (“Salmistu”). Kuusalus oli märgata sarnast mustrit, kuid osakaaluprotsent oli kõikides tsoonides (v.a 6. tsoon) suurem.

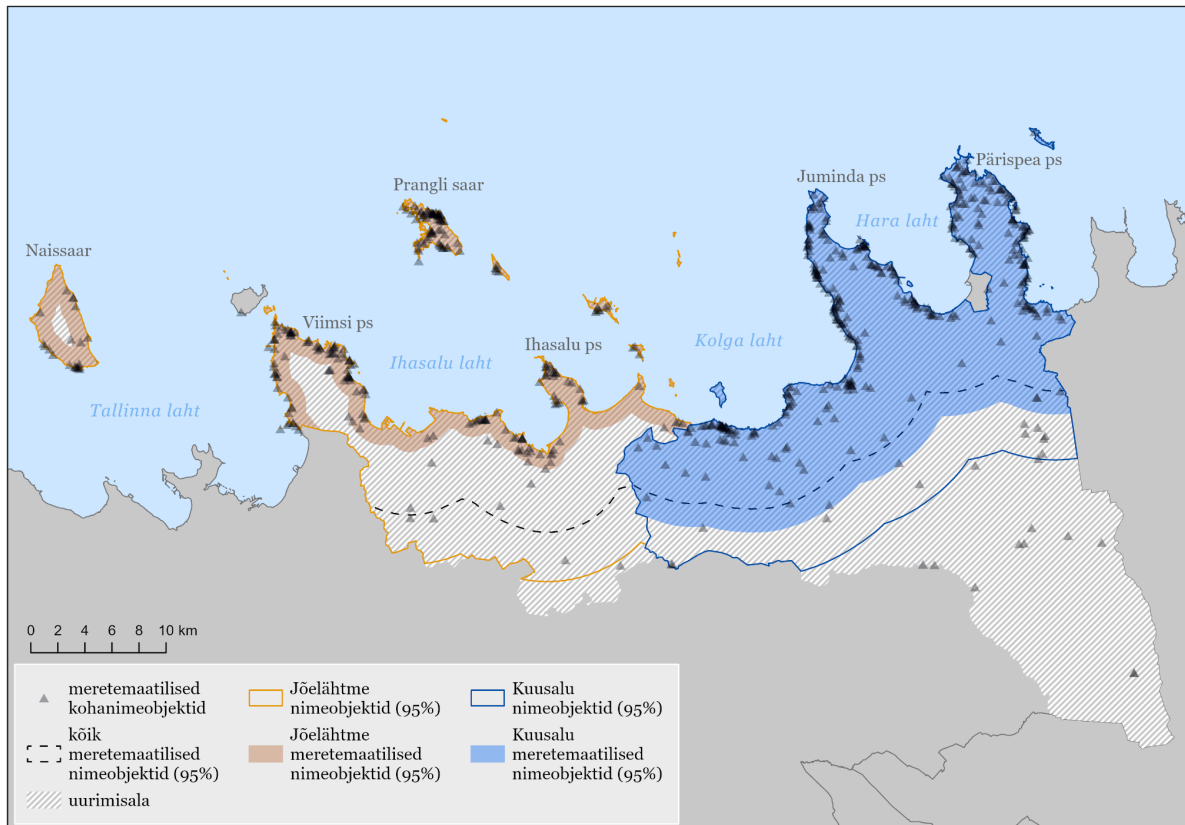

Joonis 11. Meretemaatiliste nimeobjektide osakaal kõikidest kohanimedest 500 m tsoonides.

Jõelähtme ja Kuusalu uurimisalad on sarnase asustustihedusega. 95% kõikidest kohanimeobjektidest Jõelähtmes paiknevad rannajoonest 9,5 km raadiuses ning Kuusalus 10,9 km raadiuses. Meretemaatiliste kohanimedede analüüsimisel selgus aga, et vaatamata sarnasele asustustihedusele on meretemaatika ulatus Kuusalus üle 6x laiem (joonis 11). Jõelähtmes esines 95% kõikidest meretemaatilistest kohanimedest rannajoonest 1,2 km raadiuses, Kuusalus aga 7,4 km raadiuses rannajoonest. Uurimisala keskmine ulatus oli 5,8 km. Kahe kihelkonna erinevuste selgitamiseks võib tuua välja asjaolu, et Kuusalu andmete automaatsel semantilisel klassifitseerimisel ei võtnud automaatne klassifitseerija erinevalt inimesest arvesse sõnade mitmetähenduslikkust. Seetõttu on meretemaatiliseks loetud ka kohanimed nagu “Sauessaare” ja “Valgekalda”, mis reaalsuses merele ei viita.

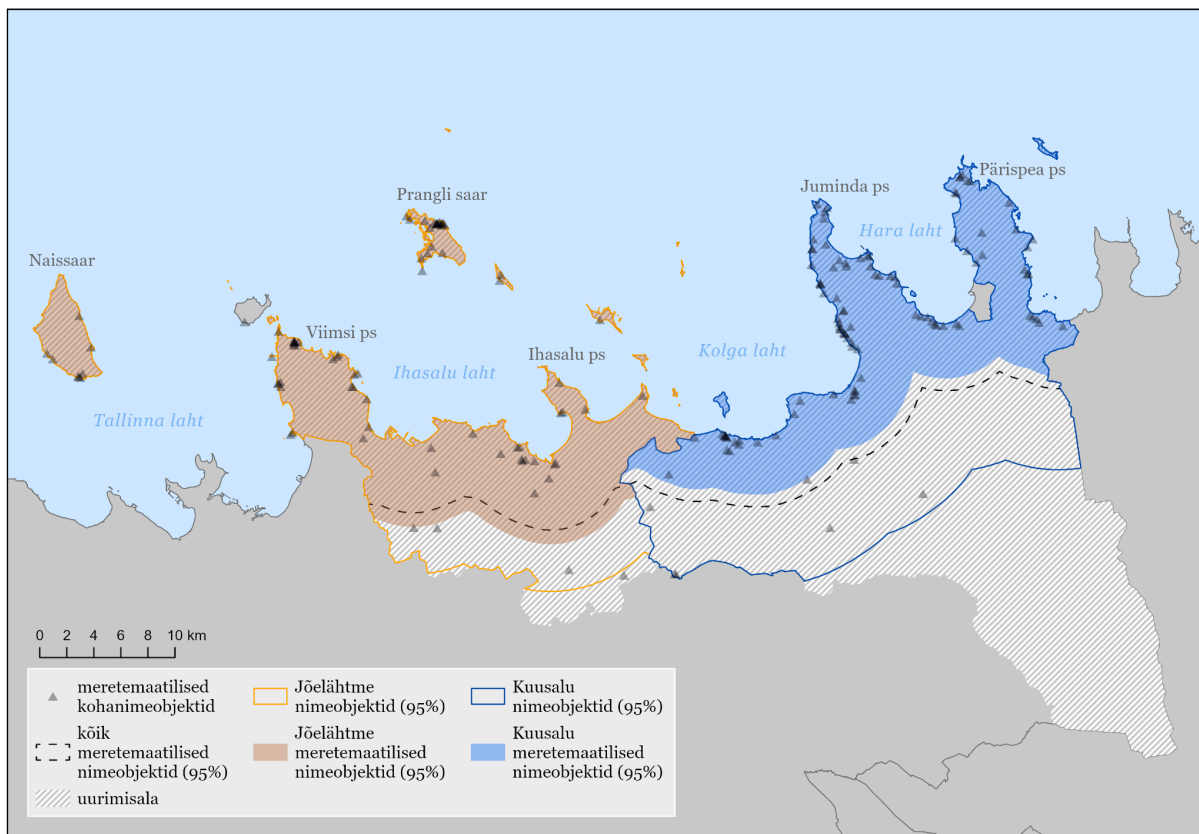
Samuti võib erinevus tuleneda saarte rohkusest ja rannajoone liigendatusest Jõelähtmes. Kui rannajoon oleks kõikjal ühtlane ning uurimisalas ei oleks saari, oleks mere mõju ulatuse leidmine kaugusest rannajoone kaudu oluliselt lineaarsem protsess. Saared on rannajoonega täielikult piiritletud ning mandriga võrreldes tunduvat väiksema pindalaga, mis tähendab, et võimalik maksimaalne kaugus rannajoonest on märkimisväärselt väiksem. Sama kehtib ka poolsaarte kohta. Oletame, et hüpoteetilise poolsaare pindala on 100 km² ning seda ümbritseb 30 km rannajoont. Kui samaväärse tiheduse ja pindalaga asustus asuks aga ruudukujulisel

mandriosal, kus poolsaari ei esine ja piir mere ning maa vahel on sirge joon, piirneks sama suur maa-ala vaid 10 km rannajoonega. Sel juhul oleks kohanimeobjektide keskmine kaugus rannajoonest statistiliselt suurem, sest rannajoone pikkuse suhe maa-ala pindalaga oleks väiksem.

Joonis 12. Meretemaatiliste kohanime esinemiskaugus rannajoonest Jõelähtme ja Kuusalu andmestikes (95. protsentiil).

Mitmetähenduslike sõnade mõju elimineerimiseks eemaldati andmestikust kõik meretemaatilised kohanimed, mis olid seotud maastikuelementidega. Selles alamklassis esines kõige rohkem ebamääraseid nimeosad nagu “saar” ja “kallas”. Kohanimeobjektide arv kahanes 661-lt 189-le. Tulemusena laienes Jõelähtme meretemaatiliste kohanimeobjektide paiknemise 95. protsentiil 1,2 km-lt 6,0 km-le ning Kuusalu ulatus kahanes 7,4 km-lt 4,0 km-le (joonis 13). Kahe kihelkonna keskmine oli 4,9 km. Ulatuse laienemist Jõelähtmes mõjutab asjaolu, et Jõelähtme alla kuulub mitmeid saari ning poolsaari, mille rannajoonel esineb suurel hulgal sopistusi ja väljaulatuvaid tippe, mis kõik maastikuelemente sisaldavaid nimesid kannavad.

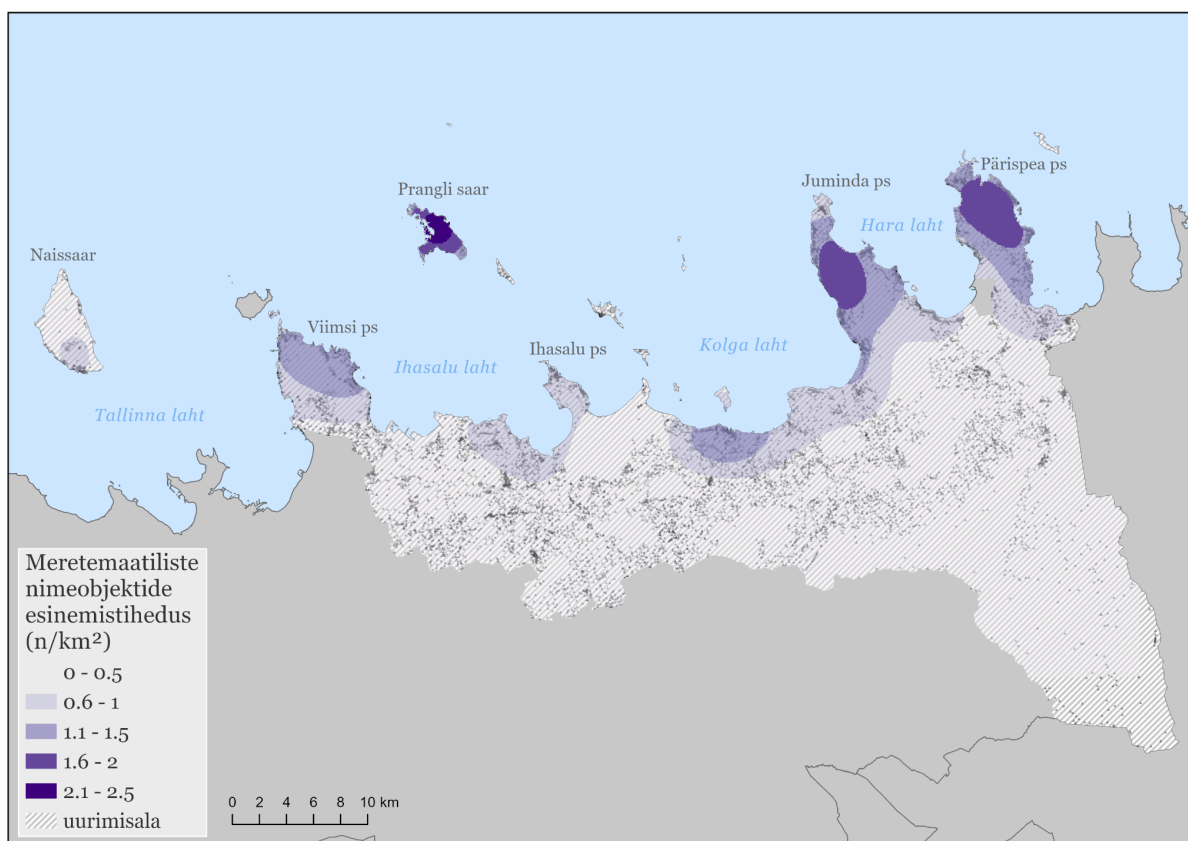
Joonis 13. Meretemaatiliste kohanime esinemiskaugus rannajoonest Jõelähtme ja Kuusalu andmestikes ilma maastikuelementidega seotud kohanimedeta (95. protsentiil).

Püstitatud hüpotees, mis sõnas, et meretemaatiliste kohanime kaugus merest on rannikualadel universaalne faktor, sai osaliselt kinnitust. Kuigi 78,5% kõikidest meretemaatilistest kohanimedest asusid 500 m raadiuses rannajoonest ning meretemaatiliste kohanime arv ja osakaal langes mõlemas uurimisalas sujuvalt, oli Jõelähtme ja Kuusalu tulemuste vahel teatud erinevus. Algselt oli meretemaatika ulatuse 95. protsentiil kahe uurimisala vahel 6,2 km ning peale maastikelementidega seotud nimede eemaldamist langes vahe kahele kilomeetrile. Siinkohal tuleks arvesse võtta klassifitseerimismeetodite erinevust, kuid meretemaatika ulatust mõjutab ka saarte ja poolsaarte olemasolu ning topograafia rannikul. Seda tulemust toetab ka asjaolu, et Christalleri keskuskohtade teoorias, mis seletab nähtuste ruumilist ulatust, oli üheks eelduseks homogeenne maastik (Britannica, i.a), mis antud uurimisalas ei kehtinud.

3.3 Meretemaatiliste kohanime paiknemine uurimisalal

Kõige tihedamalt asusid meretemaatilised nimeobjektid Prangli saarel ning Juminda ja Pärisea poolsaartel (joonis 12). Prangli saarel on ühe ruutkilomeetri kohta keskmiselt 2,1-2,5 meretemaatilist kohanime. Juminda ja Pärisea poolsaarte keskosas oli meretemaatiliste kohanime esinemistihedus 1,6-2 kohanime ruutkilomeetri kohta. Üle ühe meretemaatilise kohanime ruutmeetri kohta esineb ka Viimsi poolsaarel ning Salmistu külas.

Kõige tihedamalt asuvad meretemaatilised kohanimed saartel ja poolsaartel, mille elanikud on mandril elanutega võrreldes merest rohkem sõltunud. Peab märkima, et see nähtus ei kehtinud aga konstantselt. Naissaarel on meretemaatiliste kohanime esinemistihedus vaid 0,6-1 nime/km². Salmistu ja seda ümbritseva ala korral, kus esinemistihedus oli 1,1-1,5 nime/km², ei ole tegemist poolsaarega. Kuigi Salmistu küla alla kuulub ka lähedalasuv Pedassaar, on esinemistihedus suurem just mandrile jäävas alas.

Joonis 14. Meretemaatiliste kohanime esinemistihedus ruutkilomeetri kohta.

Enim meretemaatilisi kohanimesid (39) asub Kelnase külas Prangli saarel. Järgnevad Pärisea küla (32), Salmistu küla (28), Viinistu küla (25), Hara küla (24) ja Kolga-Aabla küla (24) (joonis 13a). Uurimisalale jäävast 126 asustusüksusest 39-s ei asunud ühtegi

meretemaatilist kohanime. Merega piirnevatest asustusüksustest vaid kahes (Muuga küla ja Maardu linn) ei esinenud ühtegi meretemaatilist kohanime. Samuti arvutati välja meretemaatiliste kohanime osakaal asustusüksuste kaupa (joonis 13b). Kõige suuremaks osakaaluprotsendiks tuli 100% Kelvingi külas, kus kõik kolm kohanime olid meretemaatilised. Osakaaluprotsendi suuruselt järgmised asustusüksused olid Miiduranna küla (31,8%), Koipsi küla (25%), Kelnase küla (21,2%) Saviranna küla (20,8%) ja Kullamäe küla (20%).

Kelnase külas Prangli saarel moodustavad suure osa meretemaatikast maastikuelementidega seotud kohanimed, mis kirjeldavad saare tipulist ning lahesoppidega täidetud rannajoont. Kalandusnimedest võib välja tuua talunimed “Püünise” ja “Nagimaa”. “Nagi” tähendab rannamurdes võrgukuivatamise puud. Prangli saar oli juba muinasajal kalurite ja hülgeküttide poolt asustatud ning 12.-14. sajand asustasid seda rootslased (Kelnase sadam, i.a.). 19. sajandil tegeleti saarel salakaubaveoga ning 20. sajandil oli peamiseks sissetulekuallikaks kalapüük (*ibid.*). Nõukogude perioodil asutati kalurikolhoos Noor Kaardivägi, mis hiljem teiste kolhoosidega liites Kirovi kalurikolhoosiks sai (*ibid.*). Pärispea puhul on tegemist vanima Eesti rannakülaga, mida mainiti esimest korda kirjanduses 1259. aastal (Johansen 1933, viidatud Vedru, 2001 kaudu). Nii Pärispea külas kui ka ülejäänud poolsaarel tegeletakse siiani aktiivselt hobikalandusega (Kuusalu Vallavalitsus, 2023). Pärispeal leidub palju “Mere-” algusega ja “-ranna” lõpulisi kohanimesid. Lisaks võib välja tuua kohanimed, mis klassifitseeriti “nähtuseks” nagu “Mereparadiisi”, “Laine” ja “Merevaimu”.

Ka Salmistu puhul on tegemist ajaloolise rannakülaga. Esmakordselt on salmistut mainitud 1455. aastal (Salmistu Rannaküla kodulehekül, i.a). 16. sajandi alguseks oli külast saanud oluline sadamakoht ning lisaks kalapüügile tegeleti ka maa harimisega, kuid haritavad maad olid väikesed ja saagivaesed (*ibid.*). Esimese Eesti Vabariigi ajaks elasid ja suvitasid külas kaptenid ning mitmed külaelanikud tegelesid salakaubaveoga (*ibid.*). Salmistul leidub palju maastikuelementidega seotud ja “Mere-” hargtäiendiga kohanimesid, kuid olemas on ka laevandusega seotud kohanimed nagu “Kiilu” ja “Pootsmani”. Sarnaselt teiste mainitud rannaküladega, on ka Viinistu ajalooline kaluriküla, mille elujärjele aitas kaasa eestiaegne salakaubavedu (Viinistu Kunstisadama kodulehekül, i.a). Küla on esimest korda mainitud 1372. aastal (*ibid.*). Tänapäevaks on Viinistu kuulus tänu Jaan Manitski erakogulisele muuseumile, mis sadamas paikneb (*ibid.*). Kõik Viinustu meretemaatilised kohanimed on seotud maastikuelementidega, kusjuures suurem osa sisaldab kas sõnaosa “ranna” või “lahe”.

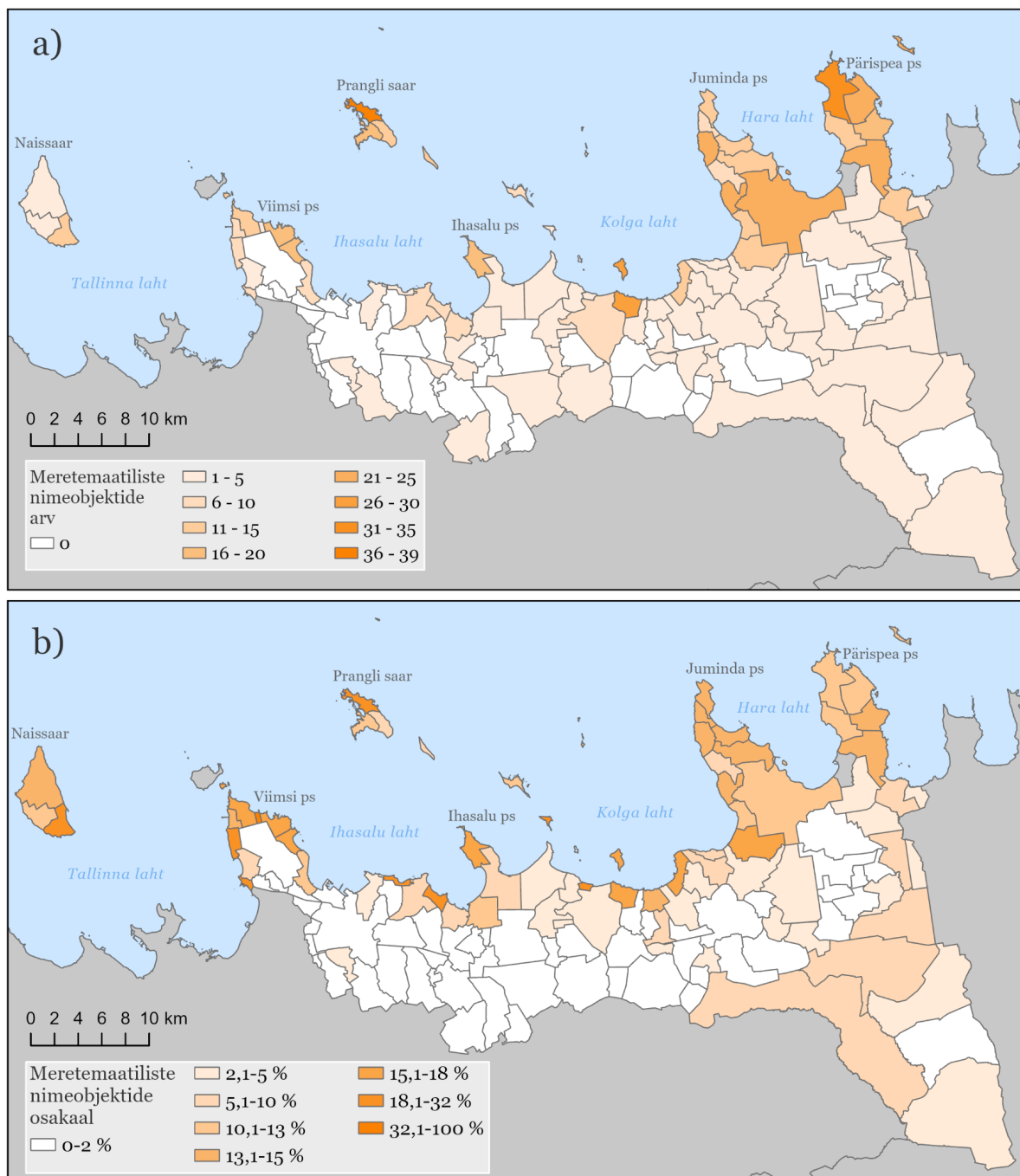
Kelvingi külas paiknevad kolm kohanime on “Kelvingi”, “Kelvingi sadam” ja “Kelvingi rannaala”. Kõik nimed sisaldavad nime “Kelvingi”, mis pärineb rootsi keelest ning võis algsel kujul olla “Kellviigi” (*käll* - allikas; *vik* - laht) (Wieselgren, 1951, viidatud Joalaid, 2016 kaudu). Tegemist oli praegusest Kelvingi külast umbes poole kilomeetri kaugusel asunud saarega, mille pinnas 19. sajandi lõpus Tallinna sõjasadama ehitamiseks minema viidi (Kuusk, 2023). Kelvingi külas asub ka väikesadam. Miiduranna külas asusid enne Nõukogude perioodi rannakülale omased lautrikohad (Miiduranna külaselts, i.a). Nõukogude perioodil asus seal paatide kogumispunkt ning ka sinne kohalik väikekolhoos Forell sai hiljem Kirovi kalurikolhoosi osaks (*ibid.*). Kalapüügi ja laevandusega seotud ajalugu peegeldavad ka kohanimed nagu “Kaiotsa”, “Sadama” ja “Reidikai”. Sarnaselt Kelnase külaga leiduvad Koipsi saarel peamiselt “-säär”, “-lõugas/lougas” ja “-kari” lõpulised maastikuelementidega seotud kohanimed. Koipsi saar asub Kolga lahes ning tänapäeval seal pühasustust ei ole. Kuni 1952. aastani oli Koipsil kaheksa talu ehk suitsu ning randumiskohad asusid saare igas ilmakaares (Radman, 2010). Saviranna küla on ajalooliselt olnud rannaküla, kus tegeleti kalapüügi ja põlluharimisega, kuid mille miljöo on tänaseks suvilaehituse tõttu hävinud (*ibid.*). Peamiselt tuleb meretemaatika mõju sisse “-ranna” lõpuliste kohanimedega. Ka Kullamäe külas on tegemist “-ranna” lõpuliste kohanimedega. Kullamäe küla on väike küla Jõelähtme vallas. 2023. aasta 1. oktoobri seisuga elas külas 12 inimest ning ajalooliselt on Kullamäe alad kuulunud Haapse kaluriküla alla (Jõelähtme Vallavalitsus, i.a).

Kolga-Aabla küla asub Juminda poolsaare läänerannikul. Ajalooliselt on külaelanike põhitegevuseks olnud kalapüük, kuid tegeletud on ka kala töötlemisega (MTÜ Kolga-Aabla külaselts, 2010). Nõukogude võimu ajal asus Kolga-Aablas Kirovi kalurikolhoosi tšehh ning hiljem on külas tegutsenud Esmari kalatööstus (*ibid.*). Hara küla paikneb Hara lahe ääres. Hara külas on tegeletud nii laevaehituse kui kalapüügiga (MTÜ Hara Külaselts, i.a). Sarnaselt teistele põhjaranniku rannaküladele on ka seal olnud salakaubanduse perioodid (*ibid.*).

Osakaaluprotsenti mõjutasid sekundaarnimed ehk nimed, mis on saanud nime mingi primaarnime järgi. Peamiselt esinesid need kas hargtäienditega (nt “Nagimaa”, “Ida-Nagimaa”, “Lääne-Nagimaa” ja “Vana-Nagimaa” Kelnase külas) või liigisõnaga (nt “Kelvingi”, “Kelvingi sadam” ja “Kelvingi rannaala” Kelvingi külas).

Hüpotees, mis väitis, et merega seotud kohanimed paiknevad peamiselt rannakülades ja sadamakohtades, sai kinnitust. Nii suurima meretemaatiliste kohanimedega koguarvuga

asustusüksused kui ka suurima meretemaatiliste kohanime osakaaluga asustusüksused on rannakülad ja/või sadamakohad.

Joonis 15. a) Meretemaatiliste kohanime esinemine asustusüksustes. b) Meretemaatiliste kohanime osakaal kõikidest kohanimedest asustusüksustes.

71,4% kõikidest meretemaatilistest kohanimedest on seotud maastikuelementidega. Nagu juba öeldud, klassifitseeriti Kuusalu andmed automaatse klassifitseerijaga semantilise tähenduse järgi, mitmetähenduslikkust arvestamata. Kõige kaugem maastikuelemendiga

seotud kohanimi oli “Sakssaare”, mis asus rannajoonest 27 km kaugusel. Klassifitseeritud kohanimesid analüüsides selgus, et lähim maastikuelemendiga seotud nimi, mis ei sisaldanud sõnu “saar” või “kalda”, oli “Vaheranna”, mis asus rannajoonest 5,8 km kaugusel. Jõelähtme andmestikus (kus oli klassifitseerimisel arvestatud ka nimeobjekti asukoha ja sõnade mitmemähenduslikkusega) asus rannajoonest kõige kaugem maastikuelemendiga seotud kohanimi “Kivilaiu” rannajoonest 5,2 km kaugusel.

Nähtuste alamklassi nimed on koondunud Hara lahe rannikule Virve ja Hara küladesse ning Juminda poolsaare läänekaldale Kolga-Aabla külasse (joonis 16). Samuti leidub nähtustega seotud nimesid ka Salmistu külas. Virve külas leidub “Mere-” hargtäiendiga isikunimedel põhinevaid kohanimesid nagu “Mere-Mihkli”, “Mere-Nigula” ja “Mere-Matjukse”. Hara külas leidub samuti mitmeid “Mere-” alguselisi ja/või hargtäiendiga kohanimesid nagu “Mere-Karu”, “Merevõlu” ning “Merela”. Sarnane seis on ka Kolga-Aabla külas. Sealt võib välja tuua kohanimed nagu “Merepärl”, “Merevainu” ja “Mere-Tõnikse”. Samas on Kolga-Aabla külas ka laevandusega seotud kohanimesid nagu “Lautri”, “Tõnikse-Lautri” ja “Ankru”. Nagu öeldud, on ka Salmistul palju “Mere-” algusega kohanimesid.

“Nähtuse” alamklassist võib tuua välja neli kohanime, mis asuvad rannajoonest kaugemal. Nendeks on “Meribelli” (8,0 km), “Merileedi” (6,1 km), “Näki” (4,0 km) ja “Meremetsa” (3,8 km). Kõik need kohanimed pärinevad Kuusalu andmestikust, mida analüüsis automaatne klassifitseerija. Kohanimi “Meribelli” tuleneb tõenäoliselt isikunimest ning sellel puudub merega seos. Samuti ei ole see leitav ajaloolistelt kaartidelt. Nimel “Merileedi” puudub leitav tähendus, tegemist on uue elumumaa ja nimega. Kuigi kohanimi “Näki” võib viidata merele, on tegemist samuti uue maaüksuse nimega. “Näki” võib seotud olla ka Loo jõega, mis maaüksusest u 200 m kaugusel asub. “Meremetsa” on sarnaselt eelmistele kohanimedele uue maatüki nimi. Kõikide nende nimede puhul on tõenäoliselt tegemist arbitraarsete ehk väljamõeldud nimedega, mis ei ole ei primaar- ega sekundaarnimed.

Laevandusega seotud kohanimede tulipunktid on Pringi küla Viimsi poolsaarel ning Kelnase küla ja Lääneotsa küla Prangli saarel. Pringi külas asub Rannarahva Muuseum ning rannajoonel on mitmeid paadisadamaid (Maa- ja Ruumiamet, 2026). Sealsed laevandusega seotud kohanimed on “Pakpoordi”, “Poomi”, “Tüüri” ja “Tüürpoordi”. Kelnase külas on laevanduse alamklassi kuuluvad kohanimed seotud peamiselt sadamaga (“Sadamamaja”, “Sadamatee” ja “Sadama-Tuulejõu”), kuid olemas on ka “Idamuul” ja “Põhjamuul”. Lääneotsa külas leiduvad kohanimed nagu “Laevakari”, “Suurepaadi rand” ja “Kippari”.

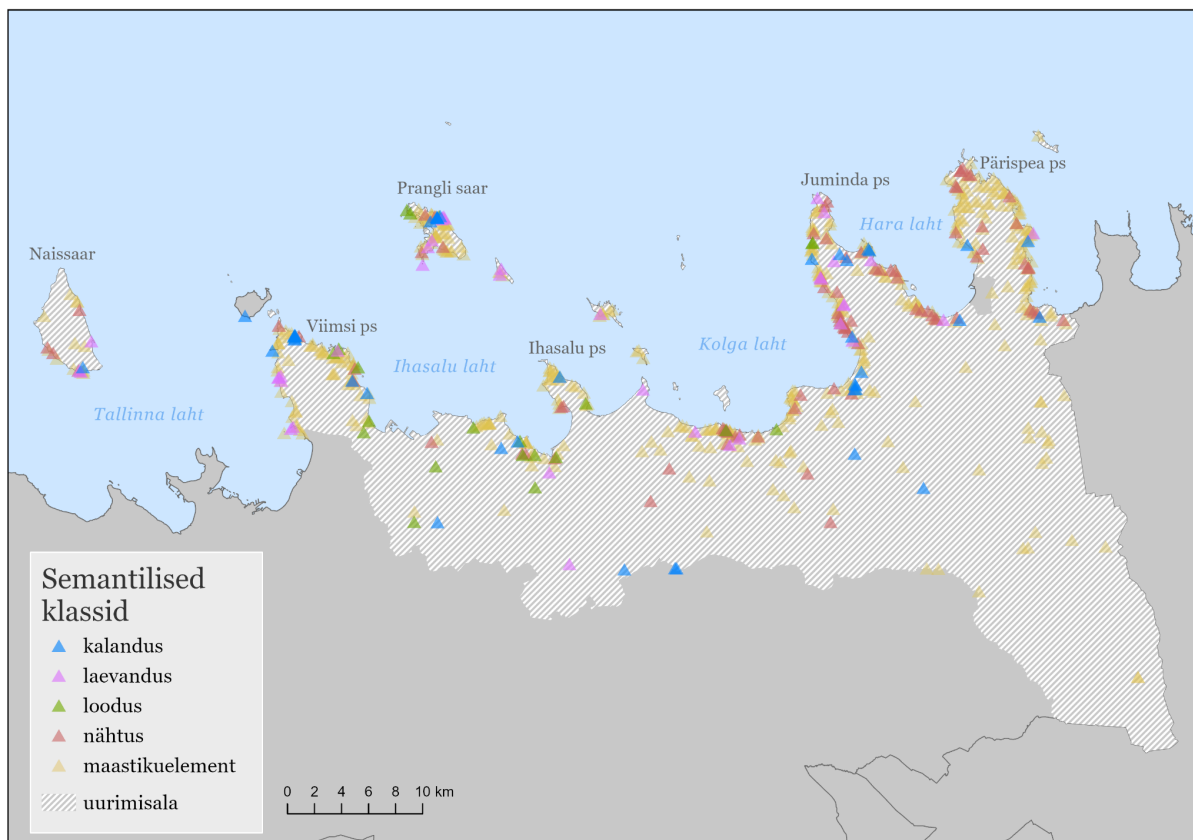
Rannajoonest kõige kaugemal asuv laevandusega seotud kohanimi on “Rumpeli”, mis asub merest 7,9 km kaugusel Aruaru külas. “Rumpel” tähendab rooliteljega jäigalt ühendatud hoobi laavarooli pööramiseks (EKI ühendsõnastik, 2026f). Tegemist on metsaga kaetud maaüksusega, mis puudub ajaloolistelt kaartidelt ning võib oletada, et tegemist on arbitraarse nimega.

Loodusega seotud nimed asuvad rannajoone läheduses hajutatult ning neist ei teki ühtegi tulipunkti. Kõige kaugemal asuv nimi selles alamklassis on “Kajaka”, mis asub rannajoonest 6,0 km kaugusel Liivamäe külas, Maardu järvest umbes 1 km kaugusel.

Kalandusega seotud kohanimedele paiknemises võib välja tuua kolm tulipunkti: Rohuneeme küla, Pudisoo küla ja Tapurla küla. Rohuneeme külas paiknevad nimed nagu “Angerja”, “Haugi”, “Lesta”, “Särje”, “Siia” ning “Võrgu”. Need kõik nimed kuuluvad metsamaa all olevatele maaüksustele, kus ei esine ei praegu ega ka ajalooliselt asustust (Maa- ja Ruumiamet, 2026). Ka siinkohal on tegemist arbitraarsete nimedega. Pudisoo külas on kalandusega seotud nimedest “Kodu-Kalamäe”, “Saare-Kalamäe”, “Mere-Kalamäe”, “Kalamäe” ja “Lõhe”. “Kalamäe” sisaldavad nimed on sekundaarnimed, mis on nimetatud eestiaegse Kalamäe talu järgi. Läheduses paikneb ka Kalamäe oja. Tapurla külas asuvad kalandusega seotud nimed nagu “Võrkneeme”, “Vana-Võrkneeme” ja “Metsa-Võrkneeme”. Tapurla näol on tegemist vana rannakülaga ning maaüksus nimega “Võrkneeme” kattub ajaloolise talu piiridega. Võib eeldada, et hargtäienditega “Võrkneemede” näol on tegemist sekundaarnimedega.

Rannajoonest eemal paiknevaid kalandusega seotud nimesid on viis: “Merihärja” (10,5 km), “Unna” (9,8 km), “Tursapõllu” (9,5 km), “Viidiku” (6,3 km) ja “Kalamäe” (4,9 km). “Kalamäe” asub Kahala külas Kahala järve ääres ning on saanud nime Kalamäe karjamõisa järgi. “Viidiku” näol on tegemist uue maaüksusega Saha külas Maardu järve ääres, millest inspireerituna maaüksus tõenäoliselt nime ongi saanud. Tursapõllu talu oli samal asukohal olemas ka esimese Eesti vabariigi ajal. Nimi “Unna” tuleneb tõenäoliselt sõnast “und” ehk “punn”, mis tähendab õngpüünist (Kalapeedia, 2019). Tegemist on uue maaüksusega ning kuna nime ei leidu ajaloolistel kaardimaterjalidel, võib oletada, et tegemist on arbitraarse nimega. Unna nimeline maatükk asub Jägala jõest 1 km kaugusel. “Merihärja” nimi on talukohana märgitud juba 1884. aasta H. J. H. Schmidt Eestimaa kaardile. Seal kannab see nimekuju “Merrierja”. Kuigi Merihärja talust u 300 m kaugusel paikneb Jägala jõgi, jääb ebaselgeks, millest “Merihärja” nimi tuleneb. Merihärg on eurühaliinne kalaliik, kes elutseb

kõikjal Eesti rannikul põhjavetes, kuid sisevetesse satub ta harva ning peamiselt on teda märgatud Narva jões (Mikelsaar, 1984).

Joonis 16. Meretemaatiliste nimeobjektide paiknemine semantiliste klasside kaupa.

Püstitatud hüpotees, et sisemaal puuduvad olemuslikult merega seotud kohanimed, ei leidnud täielikku kinnitust. Siseveekogu läheduseks loeti kaugust kuni 1 km. Hüpoteesi püstitades eeldati, et rannajoonest kaugemal asuvad meretemaatilised nimeobjektid on saanud nime isikunime järgi või asuvad siseveekogu läheduses. Kuigi valdavalt asuvad meretemaatilised nimed ranniku läheduses ning rannikust eemal asuvad nimed paiknevad eeldusele vastavalt siseveekogude läheduses (“Näki”, “Kalamäe”, “Viidiku”, “Unna”) või tulenevad isikunimedest (“Meribelli”), leidub arbitraarseid uusnimesid (“Rumpeli”, “Merileedi”, “Meremetsa”), mis ühelegi kriteeriumile ei vasta. Samuti ei vastanud kriteeriumitele nimed “Merihärja” ja “Tursapõllu”.

Kokkuvõte

Käesolev töö uuris mere mõju kohanimekihistule Jõelähtme ja Kuusalu kihelkondade aladel. Töö eesmärgiks oli tuvastada meretemaatiliste kohanime ruumiline levik, ulatus rannajoonest ja semantiline jaotus.

Kohanime ruumiline analüüs tõestas, et meretemaatiliste kohanime paiknemine on otseses seoses kaugusega rannajoonest. Meretemaatiliste kohanime mediaankaugus rannajoonest oli Jõelähtmes ja Kuusalus vastavalt 96 m ja 182 m, samas kui kõikide kohanime mediaankaugus oli Jõelähtmes 1870 m ja Kuusalus 2010 m. 78,5% kõikidest meretemaatilistest kohanimedest asusid rannajoonest 500 m raadiuses. Meretemaatiliste kohanime osakaaluprotsent kõikidest kohanimedest oli Jõelähtmes ja Kuusalus esimeses 500 meetrises tsoonis rannajoonest vastavalt 16,2% ja 17,1%, järgmises 500 m tsoonis aga 3,9% ja 6,1%. Seejärel langes osakaaluprotsent sujuvalt.

Ligi kolmandik meretemaatilistest kohanimedest sisaldas maastikuelementidega seotud nimeosi, mis kirjeldasid erinevaid rannajoone elemente, kusjuures kõige rohkem esinesid nimeosadena sõnad “rand”, “neem” ja “kallas”. Maastikuelemente sisaldavad nimed olid jaotunud ühtlaselt mööda rannajoont. Loodusega seotud nimed esinesid samuti ühtlase jaotusega peamiselt rannajoone vahetus läheduses. Laevanduse ja kalandusega seotud kohanimed olid koondunud rannakülade ja sadamakohtade ümbrusesse. “Nähtuste” klassi liigitatud nimed sisaldasid enim nimeosa “meri”, mis esines nimedes tihti hargtäiendina.

Meretemaatilisi nimesid leidis ka sisemaal (kaugeim objekt asus rannajoonest 27 km kaugusel). Peamiselt oli tegemist Kuusalu andmestiku maastikuelementidega seotud nimedega, mis sisaldasid polüseemseid või homonüümseid nimeosaid nagu “saar” ja “kallas”, sest Kuusalu andmestik klassifitseeriti automaatse klassifitseerija poolt, mis ei arvestanud sõnade mitmetähenduslikkusega. Sellest võib järeldada, et kohanime uurimisel on oluline objektide geograafiline paiknemine ja ümbritseva keskkonna kontekst. Siiski asus rannajoonest kaugemal ka teistesse klassidesse kuuluvaid kohanimesid, kuid üldiselt paiknesid need nimed siseveekogude lähedal, tulenesid isikunimedest või oli tegemist arbitraarsete uusnimedega. Siiski esines ka üksikuid kohanimesid (“Tursapõllu” ja “Merihärja”), mis ühelegi kriteeriumile ei vastanud.

Uurimusest järeldus, et meretemaatiliste kohanime kaugus rannajoonest on teataval määral universaalne (meretemaatiliste kohanime arv ja osakaal langes mõlemas uurimisalas

suhteliselt sujuvalt ja sarnaselt rannajoonest eemaldudes), kuid on siiski mõjutatud rannajoone morfoloogiast ja saarte olemasolust. Liigestatud ja rohkete neemede ning saartega uurimisalal asuvad objektid rannajoone geomeetria tõttu statistiliselt rannajoonele lähemal kui ühtlase rannajoone puhul. Seda illustreeris asjaolu, et Jõelähtmes, mille alla kuulub palju suhteliselt väikseid saari ning Kuusaluga võrreldes kitsamaid neemesid, paiknesid 95% kõikidest meretemaatilistest kohanimedest 1,2 km raadiuses rannajoonest, samas kui Kuusalus oli 95. protsentiili paiknemisraadius 7,4 km. Antud tulemust mõjutasid ka erinevused Jõelähtme ja Kuusalu klassifitseerimismeetodites.

Töö käigus välja töötatud automaatne klassifikaator osutus väärtuslikuks tööriistaks, mis säästis suures koguses ajalist ressursi, mida nõuab kohanimedele manuaalne analüüsimine ja klassifitseerimine. Klassifikaatori edasiarendamisel ja ümbritseva keskkonna filtrite lisamisel saab uurimisala hõlpsasti laiendada ja analüüsida mere mõju kohanimedele terve Eesti rannikuala ulatuses. Samuti saab mudelit kohandada ning rakendada ka teistes toponüümika valdkondades, näiteks põllundus- või metsandusnimede uurimisel.

Spatial Reach of Maritime Place Names in East Harju Parishes

Kaisa Norma

Summary

This bachelor's thesis investigates the influence of the sea on the toponymic layers within the areas of Jõelähtme and Kuusalu parishes, with the aim of determining the spatial distribution, coastal reach, and semantic classification of maritime place names. Data was compiled from the Address and Place Names System, the Institute of the Estonian Language's database, and the INSPIRE WFS service. To achieve this, over 5000 place names from Jõelähtme were classified. First, it was determined whether a place name was related to maritime themes, and then these maritime toponyms were further divided into thematic subclasses. With the help of artificial intelligence, an automated classifier was developed to categorise the place names of Kuusalu based on their semantic meaning. Subsequently, a spatial analysis was conducted, which revealed the spatial distribution of the maritime place names and their distance from the coastline.

The spatial analysis confirmed a direct correlation between the distribution of maritime place names and the coastline: their median distance from the sea was 96 m in Jõelähtme and 182 m in Kuusalu, with 78.5% of all maritime place names concentrated within a 500-meter radius of the shore. Maritime place names occurred most frequently in fishing villages and near harbours. The maritime place names located further inland usually contained polysemous or homonymous stems. Otherwise, they were situated near inland bodies of water, derived from personal names, or were unmotivated names given to recently established plots of land. Nevertheless, there were a few names that did not meet any of these criteria.

Nearly one-third of the maritime place names contained components related to landscape features that described various elements of the coastline, with the words „rand“ (beach/coast), „neem“ (cape), and „kallas“ (shore) occurring most frequently as name components.

The study also reveals that a purely semantic approach is insufficient for toponymic research. Incorporating the geographical context of the objects is essential to correctly identify the actual naming motives of polysemous and homonymous word stems (such as „saar“ and „kallas“). Furthermore, the results indicate that the spatial reach of maritime themes is somewhat universal (as the number and proportional share of maritime place names declined

relatively smoothly moving away from the coastline in both study areas), but also depends on the coastal morphology and the presence of islands within the study area.

The automated classifier developed during the study proved to be a valuable tool, saving a significant amount of time that would otherwise be required for manual analysis and classification of place names. With further development of the classifier, it is possible to analyze maritime place names throughout the whole coastline of Estonia. The model can also be adapted and applied to other fields of toponymy, such as the research of agricultural or forestry-related names.

Kasutatud kirjandus

Alas, M. (2008). Kohanime muutumine kui nimekasutaja vajadus. *Oma Keel*, 1, 37–43.

Alas, M. (2015). An overview of the place name systems of two coastal areas in Estonia. *Proceedings of the Third International Conference on Onomastics "Name and Naming"*, 415–427.

https://www.researchgate.net/publication/303522334_An_overview_of_the_place_name_systems_of_two_coastal_areas_in_Estonia (vaadatud 07.12.2025)

Andmete teabevärv. (2026). Eesti kohanimeregister.

<https://andmed.eesti.ee/datasets/eesti-kohanimeregister> (vaadatud 17.04.2026)

Britannica. (i.a.). *Central-place theory*. Encyclopedia Britannica.

<https://www.britannica.com/money/central-place-theory> (vaadatud 18.05.2026)

Eesti Keele Instituut. (i.a-a). Kohanimeandmebaas KNAB.

<https://arhiiv.eki.ee/knab/knab.htm> (vaadatud 18.04.2026)

Eesti Keele Instituut. (i.a-b). Kohanimekartoteek veebis. <https://arhiiv.eki.ee/kohanimed/> (vaadatud 18.04.2026)

Eesti Keele Instituut. (i.a-c). Eesti kohanimeraamat KNR. <https://arhiiv.eki.ee/dict/knr/> (vaadatud 18.04.2026)

Eesti Saarte Kogu. (2026). Prangli. <https://www.saared.ee/liikmed/prangli/> (vaadatud 13.04.2026)

EKI ühendsõnastik. (2026a). [Etümoloogia]. Sõnaveeb.

<https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/et%C3%BCmoloogia/1/est> (vaadatud 07.02.2026)

EKI ühendsõnastik. (2026b). [Onomastika]. Sõnaveeb.

<https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/onomastika/1/est> (vaadatud 07.02.2026)

EKI ühendsõnastik. (2026c). [Toponomastika]. Sõnaveeb.

<https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/toponomastika/1/est> (vaadatud 07.02.2026)

EKI ühendsõnastik. (2026d). [Ridaküla]. Sõnaveeb.

<https://sonaveeb.ee/search/unif/est/eki/ridak%C3%BCla/1/est> (vaadatud 07.02.2026)

EKI ühendsõnastik. (2026e). [Sumbküla]. Sõnaveeb.

<https://sonaveeb.ee/search/unif/est/eki/sumbk%C3%BCla/1/est> (vaadatud 07.02.2026)

EKI ühendsõnastik. (2026f). [Rumpel]. Sõnaveeb.

<https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/rumpel/1/est> (vaadatud 05.05.2026)

Faster, M. (2017). Etunimed ja teised Hargla hüdronüümid. *Emakeele Seltsi aastaraamat*, 63, 31-76. <http://dx.doi.org/10.3176/esa63.02>

- Helleland, B. (2012). Place Names and Identities. *Oslo Studies in Language*. 4. <https://doi.org/10.5617/osla.313>
- Hennoste, T., Niit, E., Pajusalu, K. (2020). Eesti kohanimed. Eesti murded ja kohanimed, 3., täiendatud trükk. (T. Hennoste, toim.). Tartu: Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Selts, 162–172.
- Ilves, K. (2006). Place names about life by the sea - an archaeological perspective on the Estonian-Swedish landscape. *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, 34, 88–102. <https://doi.org/10.7592/FEJF2006.34.ilves>
- Joalaid, M. (2016). [Kelvingi]. Eesti kohanimeramat. Tallinn: Eesti Keele Instituut.
- Jõelähtme Vallavalitsus. (i.a). Külade asukoht ja info. <https://joelahtme.ee/kulavanemad> (vaadatud 08.05.2026)
- Jõelähtme Vallavalitsus. (2007). Rebala muinsuskaitseala ja lähikümbruse turismitoote kontseptsioon. https://joelahtme.ee/documents/381171/4204831/Rebala_terviktoote_kontseptsioon_loplik.pdf/a48c5abb-069f-4eb6-9e3f-8763d37ae263 (vaadatud 07.02.2026)
- Kalapeedia. (2019). [Und]. <https://www.kalapeedia.ee/6270.html?q=und&qf=3> (vaadatud 05.05.2026)
- Kallasmaa, M. (2012). The Estonian place names and name system. Proceedings of the International Congress of Onomastic Sciences. https://www.researchgate.net/publication/298292093_The_Estonian_place_names_and_name_system (vaadatud 07.12.2025)
- Kelnase sadam. (i.a.). Lühiinfo Prangli saare kohta. <https://www.kelnase.viimsi.ee/et/luehiinfo-prangli-saare-kohta> (vaadatud 04.05.2026)
- Kohanimeseadus. (2003). Riigi teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/KNS> (vaadatud 13.03.2026)
- Kuusalu Vallavalitsus. (2023). Kuusalu valla arengukava 2023-2028. https://www.kuusalu.ee/documents/7610279/0/KuusaluVVK_m27_Lisa_AK_2024.pdf%23.pdf/1eafae80-f465-4854-a5f4-a2b4e9565f8e (vaadatud 05.05.2026)
- Kuusk, K. (2023). Kelvingi küla ajalugu. *Viimsi Teataja*, 9. juuni, 12.
- Landis, J. R., Koch, G. G. (1977). The Measurement of Observer Agreement for Categorical Data. *Biometrics*, 33(1), 159–174. <https://doi.org/10.2307/2529310>
- Maa- ja Ruumiamet. (2025a). Aadressiandmete ja kohanimed käsiraamat. <https://maaruum.ee/kaardid-geoandmed-ja-aadressid/aadressid-ja-kohanimed/aadressiandmet-e-ja-kohanimed-kasiraamat/1-moisted> (vaadatud 16.01.2026)

Maa- ja Ruumiamet. (2025b). Aadresside ja kohanimede süsteem. <https://aks.maaruum.ee/aks> (vaadatud 17.04.2026)

Mets, M. (2007). *Hiiu kohanimed mineviku elukeskkonna peegeldajatenä*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, geograafia õppekava.

Miiduranna külaselts. (i.a.). Ajalugu. <https://miiduranna.ee/ajalugu/> (vaadatud 04.05.2026)

Mikelsaar, N. (1984) Eesti NSV kalad: käsiraamat-määraja. [Merihärg]. Tallinn: Valgus, 363-367.

MTÜ Hara Külaselts. (i.a.). Küla tutvustus. <https://hara-lahemaa.ee/kula-tutvustus> (vaadatud 07.05.2026)

MTÜ Kolga-Aabla Külaselts. (2010). Kolga-Aabla küla arengukava 2010-2015. <https://www.kuusalu.ee/documents/7610268/30155778/Kolga-AablaAK.pdf/f4959f25-838a-42f1-a6dc-85f9668ef902> (vaadatud 07.05.2025)

Onomastika oskussõnastik. (2022). [Primaarnimi]. Sõnaveeb. <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/primaarnimi/1/est> (vaadatud 07.02.2026)

Peil, T. (2011). Pärimust Eesti rannast. HUMA.

Pertelson, A. (2025). *Viljandimaa asustusnimede tähendusväli ning ruumiline ja vanuseline muster*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, geograafia õppekava.

Päll, P., Kallasmaa, M. (toim). (2016). Eesti kohanimeraamat. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 12-16.

Päll, P. (2020). Eesti kohanimed. Eesti murded ja kohanimed, 3., täiendatud trükk. (T. Hennoste, toim.). Tartu: Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Selts, 233–254.

Radman, T. (2010). Jõelähtme: Teejuht rändajale ja koduloohuvilisele (M. Aasmäe, T. Pae & T. Tamla, toim.). Jõelähtme Vallavalitsus; Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Salmistu Rannaküla kodulehekül. (i.a.). Salmistu kroonika. <https://www.salmistu.ee/kulast/> (vaadatud 05.05.2026)

Vedru, G. (2001). Põhja-Eesti muinasaegsest rannikukasutusest. *Eesti Arheoloogia Ajakiri*, 5, 110-127. <https://doi.org/10.3176/arch.2001.2.02>

Viik, T. (2011). Viimsi valla kohanimed: Prangli ja Aksi. *Maaleht*, 19. jaanuar. <https://maaleht.delfi.ee/artikkel/43905389/viimsi-valla-kohanimed-prangli-ja-aksi> (vaadatud 13.04.2026)

Viinistu Kunstisadama kodulehekül. (i.a.). Meist. <https://www.viinistu.ee/meist> (vaadatud 05.05.2026)

Kasutatud kaardid

Maa- ja Ruumiamet. (2026). Kaardirakendused. (kasutatud 05.05.2026)

Tänuavaldused

Soovin tänada oma juhendajat Raivo Aunapit, kes mulle toponüümika maailma tutvustas ja väärtuslikke suuniseid ning tagasisidet jagas.

Samuti tahaksin tänada Joosep Normat, kelle nõuanded mind nii mõnigi kord tupikust välja aitasid, ning pereliikmeid, kursusekaaslaseid ja sõpru, kes mind motiveerisid ning moraalist tuge pakkusid.

Lisad

Lisa 1. Keelemudelile klassifitseerimiseks ette antud reeglid

Semantiliste klasside tüüpide definitsioonid:

1. Maastikuelement (landscape element)

Kohanimi viitab otseselt ranniku- või merelisele pinnavormile või geograafilisele objektile: neem, laht, rand/ranna, saar, kari, kivi (meres), sääär, madal, liiv, kallas, kehvel, mäe/mägi (ranniku lähedal), küla/alevik (nimetatud rannikuobjekti järgi).

KRIITILINE TIE-BREAKER: Kui nimi sisaldab nii füüsilist maastikusõna (neem) KUI KA laevanduse/kalanduse sõna (sadam), eelistavad inimmärgendajad füüsilist objekti domineerivana (nt 'Tammneeme sadam' -> maastikuelement).

2. Laevandus (navigation/seafaring)

Kohanimi seostub meresõidu või laevandusega: sadam, muul, lautri, kai, tõll, tuletorn, paak või viited laevadele ja purjetamisele. Tie-breaker: See tuleks määrata peamiselt siis, kui tegemist on puhtalt merelise infrastruktuuriga ilma domineeriva maastikuelemendita eesliites.

3. Kalandus (fishing)

Kohanimi seostub püügitegevuse või kaladega: kala, angerjas, haug, hüljes, võrgu/arvõrgu, noot, püügi või nimetatud kalaliikide ja püügivahendite järgi. Tie-breaker: Püüsi ja sarnased ajaloolised kalurikülad peaksid kuuluma kalanduse alla, välja arvatud juhul, kui neid tuntakse valdavalt vaid asukoha järgi.

4. Loodus (nature/wildlife)

Kohanimi viitab loodusnähtustele, loomadele või taimedele, mida seostatakse mere ja rannikuga: hani/hane, kajak, luik, part, adru või muu ranniku taimestik/loomastik.

KRIITILINE TIE-BREAKER: Kui füüsiline objekt (kari, saar) on nimetatud looma/taime järgi (nt 'Anekari'), peetakse orgaanilist iseloomu defineerivamaks aspektiks, seega on selline objekt loodus.

5. Nähtus (phenomenon)

Kohanimi viitab merega seotud nähtustele või abstraktsetele mõistetele: meri/mere, laine, torm, tuul, vesi, jää või sarnased merelised nähtused.

Esimese analüüsiastme reeglid:

1. SEMANTILINE TÄHENDUS: Analüüsi nimeosade semantilist tähendust. Nimi on "jah", kui MÕNEL komponendil on selge mereline tähendus.
2. SEMANTIKA vs GEOGRAAFIA: Klassifitseeri selle alusel, kas NIMI ISE tähendab midagi merelist, mitte selle järgi, kas koht juhtub asuma rannikupiirkonnas. Mittemerelist objekti (mets, paas, talu) kirjeldav nimi on "ei" ka siis, kui see asub rannikul.
3. ULATUS: Uuring keskendub merele ja rannikule. AINULT sisemaa veekogudega seotud nimed (jõgi, järv, soo) on "ei", välja arvatud juhul, kui neil on ka selge seos rannikuga (nt "jõesuu" mere ääres).
4. ÄÄRE JUHTUMID: Nimi nagu "Ääre" (edge) võib olla "jah", kui see viitab ranniku äärele, sõltudes seega kontekstist.
5. ISIKUNIMED: Inimeste nimed (Aadu, Jüri), mida kasutatakse kohanimedena, on tavaliselt "ei", kui ei ole liidetud merelise elemendiga.

Teise analüüsiastme reeglid, mis rakendusid vaid siis, kui kohanimi oli esimese astme analüüsis meretemaatiliseks klassifitseeritud:

1. Leksikaliseerunud/ülekantud tähendus: Kui meresõna tähistab tegelikult hoopis midagi muud.

- Nt "Uus-Loosaare" -> "ei" (loosaar tuleneb loopealsest, mis on poollooduslik rohumaa, mitte saar).
2. Murdesõnad, mis sarnanevad meresõnadega:

- Nt "Praaga-Vanatoa" -> "ei" (praaga tuleneb murdesõnast praak - loomasööt).

- Nt "Kõrre" -> "ei" (tuleneb arvatavasti rohukõrrest, mitte rannikust).
3. Eraldatud tüvisõna (tühikuga): Kui nime algusosa ei ole LEKSIKAALSELT merega seotud, vaid on isikunimi, kohanimi vm.

- Koha- VÕI isikupärisnimi ja muud (nt Rammu, Prangli, Jurka, Peetri, Kopli, Metsaotsa, Kelnase, Haapse, Muuga, Mändijelune) EI OLE meresõnad! Seega "Rammu saar" -> "ei", "Prangli saar" -> "ei", "Kopli neem" -> "ei".

- KUID ERAND: Kui nime algusosa on selgelt ja otseselt merega seotud leksikon või tegemist on erandliku kohaga, on vastus "jah". (Nt "Naissaare sadam" -> "jah", "Sadama rand" -> "jah").

- Ühendatud liitsõnad VÕI sidekriipsuga nimed ("Kalarand", "Uus-Ranna", "Meritalu", "Sauekallas", "Reidikivi", "Angerja", "Nagimaa", "Väike-Ülesaare") on VALDAVALT alati "jah", sest need tähistavad rannikuga ajalooliselt seotud omandeid, asulaid või objekte. Seda eriti juhul, kui sõna sisaldab tüves mereosa.

4. Tänavate/Aadresside viited: Kui nimi viitab tänavale või aadressile.

- Nt "Ees-Veere" -> "ei" (viitab asukohale tänaval).

5. Ilmakaared vs füüsilised objektid:

- Nt "Põhjasilla" -> "ei" (Põhja = ilmakaar, mitte veekogu põhi).

6. Üldised loodusobjektid ilma merelise tüveta:

- Objektid nagu "kivi", "mets", "mägi", mis asuvad rannikul, ei ole automaatselt merega seotud toponüümid, kui nimes ei sisaldu otsest meresõna.

- Nt "Hallkivi" -> "ei" (see on lihtsalt kivi, mis võib asuda rannikul, kuid nimes puudub mereline viide).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaisa Norma,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Merelise temaatika ulatus toponüümikas Ida-Harju kihelkondades,

mille juhendaja on Raivo Aunap,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kaisa Norma

21.05.2026